

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

31E JAARGANG

WOENSDAG 11 DECEMBER 1946

No. 1544

COMMISSIE VAN REDACTIE:

H. W. Lambers; N. J. Polak; J. Tinbergen;
H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries;
J. H. Lubbers (Redacteur-Secretaris).

Assistent-Redacteur: A. de Wit.

Abonnementsprijs van het blad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p.p. in Nederland f26* per jaar. Overzeesche gebiedsdeelen en buitenland f28 per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar. Losse nummers 75 cent.

Administratie: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.)
Telefoon: Redactie 38040, Administratie 38340. Giro 8408

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Tel. 69300, toestel 6).

INHOUD: Blz.

Linggadjati door Th. Ligthart	827
Handel met Duitschland door Dr. J. M. E. M. A. Zonnenberg	829
Een jaar reconversie in de bezette steden op Java door Khoww Bian Tie.....	831
Ingezonden stukken:	
Economische nood en financiële voorziening door J. Bartels met naschrift van Prof. Dr. J. A. Veraart.....	832
Consumptie en investeringen in het Centraal Economisch Plan 1947 door H. J. Witteveen met naschrift van Prof. Dr. Ir. J. Goudriaan	834
Ontvangen boeken en brochures	839
Geld- en kapitaalmarkt	839
Statistiek en:	
Bankstaten	840
Disconto's	841
Eenige indexcijfers van de industriële productie in Nederland	841
Goudin- en uitvoer der Vereenigde Staten	841
Buitenlandsche kapitaalbeleggingen in de Vereenigde Staten	842
Saldi op korten termijn in de Vereenigde Staten	842
Stand van 's Rijks Kas	843
De kolonpositie van Nederland.....	843

DEZER DAGEN

reddingsploegen en bergingsacties. Sommige zijn nog in vollen gang onder het woeden der elementen. In Nederland is, na maanden, waarin Indië een vergeten

geval leek, de overeenkomst van Linggadjati de lont in het kruitvat gebleken. Men is althans wakker, doch, zooals meer na een verschrikt ontwaken, de reacties zijn nog wat wild. Wat de eene groep Nederlanders roemt als een reddingsploeg, smaalt de andere als strandjutters; wat de andere als noodzakelijke bergingsacties ziet, noemt de eene lawines verwekken. Ook de verantwoordelijke gidsen hebben kennelijk moeite gehad met het plan de campagne. De verklaring, waarmede de Regeering zich achter de overeenkomst heeft gesteld, maakt duidelijk dat zij meent, dat koerswijziging thans, het schip op het strand zou doen loopen. Tegelijk wordt er nadruk op gelegd, dat nader bestek zal moeten worden opgemaakt in het bijzonder voor de economische paragraaf. Onderwijl heeft de Regeering reeds het oog gevestigd op een „onbewoond eiland”, Nieuw-Guinea, waar de schipbreukelingen uit deze regeling aan land kunnen worden gezet.

Intusschen is bij de wederpartij hetzelfde schouwspel te zien: zware zeegang en werking der lading.

Een moeilijke redding is gelukt op de internationale zeeën. Op de conferentie der Vereenigde Volken zal misschien het veto niet over de ontwapening kunnen worden uitgesproken dank zij een Russische zwenking in Amerikaansch vaarwater. En de Groote Vier hebben de vredesverdragen voor de eertijds met Duitschland verbonden Staten, waaronder de brander Triëst, in de haven weten te slepen. Zoo gelukkig was men met deze geslaagde expeditie, dat werd voorgesteld onmiddellijk weer uit te gaan, thans op het Duitse wrak af. Doch dat was den Russen teveel ineens.

Zoodoende blijft het voorloopig bij de verbinding, die is gelegd tusschen de Engelsche en Amerikaansche zône. Als onderdeel van een reële reddingsactie zullen Amerikaansche schepen zoo snel mogelijk meer graan voor Duitschland aanvoeren. Andere Amerikaansche schepen wenden den steven naar nog barrer woestenij. Een flottielje, onder opperleiding van Admiraal Byrd, is op weg naar het Zuidpoolgebied om een zoo groot mogelijk gedeelte daarvan in kaart te brengen en te exploreeren op metalen, vnl. uranium. De operatie heet „High jump”; niet ontoepasselijk in verband met de atoombom.

De rest der Amerikanen wordt de kou echter bespaard. Lewis heeft de ijsskoude Boreas, die hij had doen opsteken, geboden te gaan liggen. Het verstijfde economisch leven kan ontdooien. Maar het tintelend gevoel blijft. Wien kent de publieke opinie den prijs voor het behoud van schip en lading toe? President Truman, die het stuur hield, of Lewis zelf?

Niet alle critieke situaties zijn gered. De tros, dien de Engelsche Regeering dacht te hebben overgebracht in den vorm van een eigen Britsch-Indische Regeering, is gebroken. En in Frankrijk vechten de stuurlui nog steeds om de trap naar de brug; maar dat is daar welhaast een normale staatsrechtelijke situatie. Staat er intusschen een stuurman op den wal te wachten?

**NEDERLANDSCHE MAATSCHAPPIJ
VOOR DE WALVISCHVAART N.V.**
gevestigd te Amsterdam.

**UITGIFTE van
3500 gewone Aandeelen,**
elk groot nom. f 1000.— aan toonder,
ten volle deelende in de winst van het eerste boekjaar,
lopende tot ultimo Juni 1947, en van volgende boekjaren.

De storting wegens toegewezen aandelen kan plaats hebben in vrij geld zoomede tot maximaal 50 pCt. van het geheele ter inschrijving aangeboden bedrag ten laste van een monetair geblokkeerde rekening, op de voorwaarden als nader in het prospectus omschreven.

Ondergeteekenden berichten, dat zij de inschrijving op bovengenoemde aandelen, desgewenscht in certificaten van gewone aandelen groot nom. f 100.—, openstellen bij hare kantoren te AMSTERDAM, ROTTERDAM en 'S-GRAVENHAGE op

DINSDAG, 17 DECEMBER 1946,
van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,
tot den koers van 103 pCt.,
op de voorwaarden van het prospectus d.d. 6 December 1946.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten zijn verkrijgbaar bij de inschrijvingskantoren.

**NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ, N.V.
DE 'TWENTSCHE BANK N.V.**
AMSTERDAM, 6 December 1946.

**De invloed van de Braziliaansche koffie-
verdedigingspolitiek op de koffie-importen der
hoofdconsumptielanden**

door Mej. Dr. Rosa Philips
Publicatie No. 9 van het Ned. Econ. Instituut
Prijs f 2.10*

(Prijs voor donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut f 1.50; te bestellen bij het N.E.I.)
Uitgave: De Erven F. Bohn N.V. — Haarlem

BANDEN JAARGANG 1946

Reeds nu kunt U voor den loopenden jaargang van „Economisch - Statistische - Berichten” een band bestellen door storting van f 3.— op giro-rekening No. 5858 ten name van H. A. M. Roelants te Schiedam, onder vermelding van „Band E.-S.B. 1946”.

• Banden voor oudere jaargangen kunnen niet meer geleverd worden.

• Ontbrekende nummers s.v.p. aanvragen bij het Nederlandsch Economisch Instituut, Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam.

Kon. Nederl. Boekdrukkerij H. A. M. Roelants
Postbus 42, Schiedam

R. Mees & Zoonen

Anno 1720

Bankiers & Assurantie-Makelaars

Rotterdam

's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen
Amsterdam (alleen Assurantie)

**AMSTERDAMSCH
BANK N.V.**

KAPITAAL f 55.010.000 RESERVES f 31.500.000

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

Gevestigd te 's-Gravenhage

ADMINISTRATIEKANTOOR DORDRECHT - BELLEVUESTRAAT 2, TELEFOON 5348

Personeels-Pensioenverzekering

verschafft directe fiscale besparing — afschrijving van toekomstige lasten — blijvende sociale voldoening

Vraagt U eens welgedocumenteerd advies aan ons
BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN

N.V. KONINKLIJKE
NEDERLANDSCHE
ZOUTINDUSTRIE

Boekelo · Hengelo

ZOUTZIEDERIJ

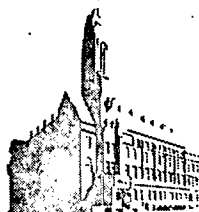
Fabriek van:
zoutzuur, (alle kwaliteiten)
vloeibaar chloor
chloorbleekloog
natronloog, caustic soda.

gispen

meubelen en gisolampen

culemborg
amsterdam
rotterdam

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam

STANDARD AMERIKAANSCH PETROLEUM CIE

Geb. PETROLEA · 'S-GRAVENHAGE

LINGGADJATI.

Het is vreemd, dat in de zeventien punten van Linggadjadi zoo weinig aandacht wordt besteed aan de economische vraagstukken, die zullen opdoemen, zoodra op een of andere wijze een regeling getroffen wordt. De problemen, die zich dan zullen voordoen, kunnen niet anders dan beklemmend zijn, wat wij in Europa reeds ervaren hebben, nadat wij vol moed den vrede zijn ingegaan. Allereerst zullen zich juist de economische vraagstukken naar voren dringen; want in elk land, dat vervallen is tot hemeltergende armoede, moeten de economische kwesties op den voorgrond worden geplaatst, hoe moeilijk het ook blijkbaar is dit den gemiddelden mensch te doen beseffen. Vooral in dezen tijd is men sterk geneigd veel aandacht te concentreeren op de leniging van den socialen nood; goede sociale voorzieningen moeten echter gebaseerd zijn op welvaart en naar die welvaart moeten wij in aller belang allereerst streven. De oplossing van economische moeilijkheden is dus overal primair.

Men vindt in de zeventien punten van Linggadjadi vermeld, dat alle eigendommen aan ondernemers en fabrikanten zullen worden teruggegeven, maar er wordt niets vermeld omtrent de voorwaarden, die daarbij zullen worden gesteld door de Republikeinsche Regeering, van wie het bedrijfsleven toch stellig een groot deel van zijn heil of onheil te verwachten zal hebben. Soetan Sjahrir heeft doen weten, dat den ondernemers de noodige bewegingsvrijheid zal worden gelaten, doch dat een belangrijker deel van de opbrengsten ten bate van de Indonesiërs zal moeten komen dan vroeger het geval was. Moeten wij hieruit afleiden, dat nog grooter deel van de winsten in Indonesië zal moeten blijven? In dat geval wordt het onaantrekkelijk nieuw kapitaal naar de Oost te brengen, want de gemiddelde opbrengst van de Indische ondernemingen was nimmer overweldigend groot. Over het algemeen werd in het bedrijfsleven een politiek van groote afschrijvingen en reserveeringen gevolgd, waardoor belangrijke sommen in Indië bleven hangen, welke werden gebruikt voor den opbouw van nieuwe ondernemingen. Bekend is het voorbeeld, dat de H.V.A. gaf, een lichaam, dat door de politieke Indonesiërs niet geliefd, vermoedelijk wel benijd werd. Alle suikerfabrieken van dit concern, waaronder de grootste van Java, stonden voor f 1 per stuk te boek. Zou Sjahrir weleens berekend hebben, hoeveel geld op deze wijze in Indonesië achterbleef en ten bate van Indonesië werd gebruikt en hoe matig het rendement van het werkelijk geïnvesteerde kapitaal was?

Als de Republiek haar eischen te scherp stelt, wordt het kapitaal kopschuw en hoe wil men dan het uitgemergelde land weer opbouwen?

Men hoopt en denkt, dat Engeland en Amerika groote kapitalen ter beschikking zullen stellen. Als dit gebeuren moet in den vorm van leeningen aan de Republiek, staan de kansen slecht, want men is in de Angelsaksische landen nuchter en men zal dus de vraag stellen: wie waarborgt ons de terugbetaling? Het valt te betwijfelen, of men voor groote leeningen een garantie van Nederland voldoende zal achten, maar nog sterker moet men in twijfel trekken, of Nederland bereid zal zijn, zijn lot met dat van de Republiek zóó innig te verbinden, dat het bij tegenspoed in een bankroet zou kunnen worden meegesleept. Nederland heeft al zorgen genoeg. Men moet er bovendien rekening mee houden, dat Engeland een zeer bedachtzame politiek zal moeten voeren op het gebied van kapitaalexport en dat Amerika nooit groote bereidheid toonde geld in Indië te beleggen, toen dit land nog goed en ordelijk werd beheerd. Zullen deze landen verder niet de vraag stellen: wat zullen onze beleggingen daar opbrengen en zullen zij dus

ook niet aan Sjahrir vragen, wat hij bedoelt met het deel der winsten, dat in Indonesië zal moeten blijven?

Engeland en Amerika staan op het standpunt, dat ze wel economische voordeelen in verschillende landen willen bedingen, doch dat ze geen verantwoordelijkheid willen dragen. De Britten trekken zich dan ook, wat het torsen van aansprakelijkheid betreft, uit vele gebieden in de wereld terug. Amerika volgde deze politiek van ouds. Een goed voorbeeld levert ons Liberia. Dit land werd zoo spoedig mogelijk losgelaten, nadat het door de Amerikanen ten behoeve van vrijgelaten slaven was gesticht en er ontstond een „vrije Negerrepubliek”, die het zóó bont maakte, dat de Volkenbond zich genoodzaakt zag in te grijpen. Door allerlei omstandigheden, die hier niet ter zake doen, bleef dat ingrijpen zeer slap en thans is de toestand in dit land in groote trekken als volgt: er is één groote goed geleide Amerikaanse rubberonderneming, waar de arbeiders behoorlijke woningen hebben, hygiënische verzorging genieten, goed loon ontvangen etc. Door deze plantage loopen uitstekende asphaltwegen, die voor het interne verkeer zorgen. Komt men echter buiten dit terrein, dan zijn de wegen onbegaanbaar, de bevolking is arm en ellendig, de gezondheidstoestand is ontstellend slecht en het beheer van het land laat alles te wenschen over. Amerika interesseert dit alles matig, doch het houdt zich toch ook weer niet geheel afzijdig. Er is een Amerikaanse financieele adviseur geplaatst, die controle op de Regeering uitoefent en er voor waakt, dat aan de leeningsverplichtingen ten behoeve van de Vereenigde Staten wordt voldaan. Hier wordt de theorie: geen koloniaal systeem, geen verantwoordelijkheid, wel economische voordeelen, in praktijk gebracht.

Wil Indonesië zich herstellen, dan zal het verstandig doen niet te zeer op Engelsch of Amerikaansch kapitaal te rekenen. Waar moeten dan de zoo broodnoodige middelen tot wederopbouw vandaan komen? Wij kunnen slechts één bron zien en dat is Nederland. Kan Nederland deze taak op zich nemen, nu het zelf zoo gehavend is? Wij gelooven, dat dit mogelijk is, ondanks alle eraan verbonden bezwaren, maar dan moeten in Indonesië allereerst rechtszekerheid en orde heerschen, verder moeten wij mee kunnen spreken, waar onze belangen in het geding komen. Het is duidelijk, dat het tempo van den wederopbouw bepaald zal dienen te worden door de nieuwe kapitaalvorming, een probleem dat ook in Nederland zelf spreekt. Men zal het kapitaal voor een belangrijk deel in Indonesië zelf moeten opbouwen, evenals dat in het verleden geschiedde. De Nederlanders zullen door hun arbeid in dat gebied de middelen besparen, die voor den wederopbouw noodig zijn. Er zal dus aanvankelijk geen sprake zijn van een uitvoer van groote winsten, zooals Sjahrir schijnt te vreezen.

Kunnen de Indonesiërs zelf een rol spelen op dit gebied? Als ze niet geheel van karakter veranderd zijn, stellig niet. Men moet zich bij zijn overwegingen laten leiden door hetgeen de practijk heeft geleerd. De Indonesiër kan niet sparen. Men zal in sommige kringen hierop zeggen: geen wonder bij zulke lage loonen! Dit is echter een phrase, want de Indonesiër heeft altijd voorrechten boven alle andere rassen in de Oost gehad, o.a. is hij de eenige, die grond bezitten kan. Hij leeft op zijn geboortegrond en werkt in het voor hem geschikte klimaat. Toch is hij er hoogst zelden in geslaagd een bedrijfje van eenige beteekenis op te bouwen, terwijl Nederlanders, Chineezzen, Arabieren etc., die ook arm begonnen, het vaak tot groote welvaart brachten. Lezende in Sjahrir's „Indonesische overpeinzingen”, hoe de auteur met *dédain* spreekt over de Nederlandsche kruidenierspolitiek, zal bij menigeen de gedachte zijn opgekomen: ach, hadden de Indonesiërs het maar tot kruidenierspolitiek gebracht, zoodat ze in staat waren

een kruidenierswinkel te leiden; hoe anders en hoeveel beter zou het er in Indië uitzien. Helaas, is dat niet zoo en tot den oorlog waren de middenstandsbedrijven steeds in handen van Chinezen en Europeanen, de grootbedrijven in die van Europeanen en Chinezen.

Wij hebben het feit te aanvaarden, dat de Indonesiër andere levensopvattingen heeft dan wij. Hij hecht meer aan zalig nietsdoen dan aan een hoog loon en als men de dagloonen aanzienlijk verhoogt, zal de arbeider niet trachten te kapitaliseeren, doch hij zal meer dagen zijn werk verzuimen. Zouden de reële plukloonen op een thee-onderneming worden verdubbeld, dan zouden de pluksters het aantal plukdagen beperken tot schade van de onderneming. Ieder, die in Indië in het bedrijfsleven heeft gewerkt, kwam met dit probleem in aanraking. Er is veel over geschreven, doch een bevredigende oplossing is nimmer gevonden.

Indonesië zal het in de toekomst niet buiten de Westersche ondernemingen kunnen stellen zonder in een staat van ontstellende verarming te vervallen. Vrijwel alle cultuurondernemingen liggen op Java en Sumatra, en juist die eilanden willen de onderhandelaren van Linggadjati onder een geheel anderen bestuursvorm brengen. Java is zeer dicht bevolkt, dit eiland was altijd het arbeidsreservoir van den Archipel. De voorgestelde regeling zal beteekenen, dat ± 70 pCt. van de bevolking, levend op ± 30 pCt. van het grondgebied tot een onafhankelijkheid zullen komen, waarvan men lang niet zeker weet of ze gedragen kan worden. En dit laatste probleem is van alles beslissende betekenis voor den Indonesiër zelf. Zou t.z.t. blijken, dat dit afgescheiden gebied zijn aantrekkelijkheid voor de cultuurondernemers zou verliezen, dan werd het een open vraag, of de Archipel levensruimte zou bieden voor de tegenwoordige bevolking van 70 miljoen zielen.

Wij hebben de vaste overtuiging, dat de Indonesiërs zelf niet in staat zijn de Westersche cultures te drijven. Dit is ook al weer niet een kwestie van kennis, maar allereerst één van karakter. Ieder, die de Oost kent, weet het ontstellende verschil in kwaliteit tusschen inlandsch en ondernemingssuikerriet, inlandsche en ondernemingsthee, bevolkingsrubber en ondernemingsrubber etc. etc. Een inlandsche suikerrietuin levert ongeveer 30 pCt. aan suiker in vergelijking tot een ondernemingstuin. Nu is het tekenend, dat het voorkomt, dat dezelfde mandoer, die uitstekend een ondernemingstuin van een of ander product verzorgt, daarnaast een eigen tuin heeft, die in elk opzicht de gebreken van een inlandschen tuin vertoont. Dat de inlandsche cultures dus zoover achterstaan, is niet alleen een gevolg van gebrek aan kennis, maar tevens van karaktereigenschappen van den Indonesiër.

Men mag zich dan ook niet overgeven aan de illusie, dat het mogelijk zal zijn een suikerfabriek te laten werken met opkoopriet, zoodat een soort coöperatie van Nederlanders en Indonesiërs zou ontstaan. Juist de schitterende wijze, waarop de wetenschap leiding heeft gegeven aan de beplanting en aan de rietsselectie, had tot resultaat, dat Java zooveel suiker per oppervlakte-eenheid produceerde. Daardoor werd de Javasuiker zoo goedkoop.

Wil men de cultures handhaven, dan zal men de leiding in handen van de Nederlanders moeten laten en men kan probeeren geleidelijk Indonesiërs in de hogere leiding op te nemen. Dat dit tot heden niet geschiedde, is volgens onze stellige overtuiging niet te wijten aan onwil, onwelwillendheid of gevoel van ras-superioriteit, maar alleen aan de karaktereigenschappen van de Indonesiërs, die hen juist voor leidende functies in het bedrijfsleven zoo ongeschikt maken. Of ze voor leidende posities ooit geschikt zullen worden, zal de tijd ons moeten leeren.

Indonesië heeft echter voor zijn bestaan en zijn bloei

een grooten uitvoer noodig. Daarmede moeten oude verplichtingen worden voldaan en importen worden betaald. Zonder export is welvaart uitgesloten. En de producten van Westersche ondernemingen vormen een belangrijk deel van den uitvoer, zooals de volgende globale cijfers duidelijk aangeven:

Uitvoer van:	1929	1933	1938
ondernemingslandbouw ..	47½ %	39 %	39 %
mijnbouw.....	27½ %	28 %	31 %
bevolkingslandbouw	18½ %	27 %	26 %

Er zal dus een regeling getroffen moeten worden, die het saldo van de handelsbalans in bescherming neemt.

Men maakt zich in Nederland in den regel een volkomen verkeerde voorstelling van de samenstelling van de Indische maatschappij. Men heeft nachtmeries over den heerschenden Nederlander, die de Indonesiërs voortjaagt in een moordend tempo om zichzelf in zoo kort mogelijke tijd te verrijken en dat dus alle Indonesiërs diep gebukt gaan onder den zwaren druk, welke de Nederlanders op hen legt. Prof. Boeke gaf in „De opdracht” van November 1945 hieromtrent verhelderende cijfers, die wij hier aanhalen om het beeld van Indonesië zooveel mogelijk te zuiveren van valsche trekken. Van de inheemsche bevolking op Java en Madoera wonen nog geen 7½ pCt. in stadsgemeenten en kotta's, in de Buitengewesten slechts 4 pCt. Van de bevolking buiten de stedelijke sfeer is niet meer dan 1 pCt. betrokken bij Westersche ondernemingen. Zóó blijkt, dat minstens 92½ pCt. van de bevolking geheel buiten de „koloniale” sfeer bleef en vrijwel niet met de Nederlanders kwam in verband. Deze groote massa leefde volgens eigen opvattingen in een voor ons niet geheel begrijpelijken maatschappijvorm, waarin in den loop der jaren van wijzigingen in de structuur weinig sprake is geweest. De kinderen drukken er de voetstappen van den vader zonder verlangen naar iets anders en beters dan het eenvoudige dessahbestaan. Deze menschen vormen echter de groote meerderheid, in wier harten en wier geesten geen plaats is voor nationalistische ideologieën. Zij hebben vermoedelijk geen begrip van nationaliteit.

Misschien wordt op den duur een deel van dit volk uit de onbeweeglijke dessahsfeer getrokken, als Indonesië verder wordt geïndustrialiseerd. Zoodaen de toestand echter thans ligt, zullen deze miljoenen eenvoudige zielen er diep onder lijden als door voortgaand verval gebrek komt aan importgoederen, als wegen en spoorwegen verwaarloosd worden, als de hygiënische verzorging vermindert, als dessahscholen moeten worden opgeheven etc. etc. en vooral als rust en orde blijven verstoord.

Men dient bij het treffen van een regeling zich niet door fraaie illusies te laten leiden, doch het is plicht zich te baseeren op de werkelijkheid. De zeventien punten van Linggadjati maken echter den indruk, dat men zich in de economische problemen, die volgens onze meening de allerbelangrijkste zijn, niet heeft verdiept. Het is daarom, dat wij, ons ver houdende van de heerschende politieke tegenstellingen, van meening zijn, dat de ons voorgelegde ontwerp-overeenkomst onaanvaardbaar is en dat aanvaarding de Indonesische bevolking dreigt over te leveren aan bittere ellende, waaruit zij zichzelf stellig niet zal kunnen verheffen. Het is teleurstellend, dat men in deze zoo uitermate benarde tijden zich op allerlei gebied verdiept in bespiegelende over vernieuwing zonder te beseffen, dat men overal de economische vraagstukken op den eersten plaats behoort te stellen, omdat het noodig is eenige welvaart te scheppen in de hopeloos verarmde maatschappij, alvorens men aan vernieuwingen kan denken.

HANDEL MET DUITSCHLAND.

De groote beteekenis van het Duitsche achterland, kort geleden duidelijk belicht door het aan de Groote Vier aangeboden Nederlandsche memorandum, is aanleiding om het probleem van onzen handel met Duitschland — men denke ook aan het proces te Gronau met zijn nasleep hier te lande — aan een nadere analyse te onderwerpen.

Concrete problemen.

Op regelmatige wijze importeert Nederland in hoofdzaak steenkolen uit Duitschland en wel uit de Westelijke zônes. Nederland moet hiervoor in dollars betalen, gezien den geallieerden eisch, dat alle invoer uit Duitschland in dollars moet worden betaald.

Zooals de „N.R.C.” van 13 April jl. schrijft, „is deze regeling sinds verschillende maanden van kracht. Er is indertijd toe besloten uit hoofde van de overweging, dat Duitschland alleen voldoende dollarvaluta zal kunnen verwerven om zijn invoer van Amerikaansch graan en voedingsmiddelen te betalen, door zijn uitvoer steeds in dollars te factureeren, ongeacht de nationaliteit van de landen waar die uitvoer heen gaat. De uitvoer naar Amerika zelf is nl. bij lange na niet voldoende om de benodigde dollars op te brengen. Dies werd besloten, dat andere landen, die Duitsche goederen kochten, eveneens in dollars zouden moeten betalen. Dit betekende dus, dat Nederland voor alles wat het uit Duitschland wilde invoeren, op zijn dollarsaldo moest trekken”.

Hoewel Nederland wel dollartegoeden heeft, is dit toch een pijnlijke eisch; vooral ook omdat het vindt, dat Duitschland ons zeer veel schuldig is. Zooals in landbouwkringen wel bekend is, moesten de leveringen van landbouwproducten naar Duitschland (andere producten worden nauwelijks geleverd) gefactureerd worden in guldens, ingevolge besluit der Nederlandsche Regeering. Een en ander kwam er dus op neer, dat er een toestand was, waarbij in den handel met Duitschland *dollarschulden tegenover guldevorderingen* stonden.

Aangezien de Nederlandsche gulden — mede gezien het enorme begrotingstekort — geen „devies” of „useful currency” is en het ook niet vaststond, of de geallieerden bereid zouden zijn deze guldenwissels t.z.t. als „deviezen” te erkennen, kan men zeggen, dat de geneigdheid om naar Duitschland te exporteeren noch voor de Nederlandsche Regeering noch voor de betrokken exporteurs van landbouwproducten groot kon zijn. Daartegenover zal Nederland dan ook hebben getracht zijn invoer uit Duitschland zoo gering mogelijk te houden, teneinde zijn dollarschulden uit hoofde hiervan zoo klein mogelijk te doen zijn. Voorwaar, gezien de nood in Nederland en in Duitschland, een economisch zeer weinig bevredigende toestand.

Nu bevindt zich te Londen het zgn. „Emergency Economic Committee for Europe” (E.E.C.E.), waarin naast Amerika en Engeland ook Nederland, België, Frankrijk, Denemarken, Noorwegen en enkele andere Europeesche landen zitting hebben (Rusland is hiervan geen lid). Het E.E.C.E. heeft kort gezegd de taak het herstel der Europeesche economie te bevorderen. Het vormt geen direct onderdeel van de U.N.O. tot nu toe. Misschien zou het beter zijn het wel als zoodanig te constitueren, al was het maar om Rusland aldus er in te kunnen betrekken.

Op aandrang van het E.E.C.E. is in de bestaande verrekeningsmethode voor het handelsverkeer met Duitschland, volgens de „N. R. C.” van 13 April jl. „op 15 Maart in zooverre een verbetering gebracht, dat van dien datum af alleen nog het invoersurplus van Duitsche goederen in dollars moest worden betaald. Nederland's uitvoer naar Duitschland wordt verrekend

met invoer uit Duitschland, maar voor het nadeelig saldo moet nog op de dollarrekening worden getrokken”.

Bekijken wij de zaak eerst eens van Amerikaansche (en Engelsche) zijde. Begrijpelijk is, dat Amerika zijn vorderingen op Duitschland waardevoller, tracht te maken door deze om te zetten in vorderingen op een aantal Europeesche landen, waarvan mag worden aangenomen, dat zij in de eerstkomende jaren in een betere positie zullen verkeeren dan Duitschland. Begrijpelijk is hierin ook, dat door de zoo voorgestelde verrekening de exporten naar Duitschland van andere Europeesche landen meer zullen worden opgevoerd dan anders is te verwachten. Amerika zal zich dus via haar voorstel sneller uit de Europeesche economie kunnen terugtrekken dan anders het geval is en het inderdaad meer aan de Europeesche landen kunnen overlaten, Duitschland weer op de been te helpen. Verder moet worden toegegeven, dat dit laatste wellicht niet geheel tegen het belang van de betrokken Europeesche landen ingaat. Ofschoon het jammer is, dat de bovengenoemde aanzienlijke verbetering — die dan ook, voorzover wij uit genoemd artikel in de „N.R.C.” afleidden, door alle belanghebbende deelnemers van het E.E.C.E. is aangevaard — niet veel eerder is tot stand gekomen, blijven er toch nog voor Nederland (voor de andere landen is dit ons niet bekend, zoodat wij dus evenmin weten of deze problemen via het E.E.C.E. zouden zijn te regelen) eenige problemen, die in het genoemde artikel in de „N. R. C.” worden genoemd:

1. De geallieerden moedigen den Duitschen uitvoer wel aan, doch beperken den uitvoer van de andere landen naar Duitschland, teneinde zooveel mogelijk dollars voor zichzelf te verkrijgen. Zoo zou er maar een bepaald contingent zijn toegestaan voor onzen landbouwuitvoer naar Duitschland, terwijl onzen export van diensten, met name het transitoverkeer (Rijnvaart en havendiensten), wordt gehandicapt, doordat Deutsche havens voor dit verkeer worden ingeschakeld.

2. Alle commercieele transacties moeten loopen over de „Amgot”¹⁾, waardoor deze sterk gehandicapt en vertraagd zouden worden.

Door het vastkoppelen van den handel met Duitschland aan den dollar en daardoor weer aan de „Amgot” (zooals de „N.R.C.” schrijft), blijft de Nederlandsche Regeering er op aandringen, dat de betaling van den Duitschen invoer in dollars wordt opgeheven.

Hieruit zal moeten worden afgeleid, dat de Nederlandsche Regeering zal wenschen, dat er betaling in guldens wordt geaccepteerd, zoowel voor den Duitschen invoer als voor den Duitschen uitvoer (zoodat dus ook een eventueel uitvoeroverschot naar Duitschland in guldens wordt verrekend) en vervolgens de handel niet meer over de „AMGOT” zal loopen.

Wij achten dit standpunt voorshands niet realiseerbaar om redenen, die wij hieronder zullen uiteenzetten. Tevens zullen wij hierbij aangeven, wat voorshands redelijkerwijze zou kunnen worden nagestreefd.

Mogelijkheden.

I. Eerlijk gezegd zien wij niet eerder kansen voor een *volledige* realisering van de wenschen der Nederlandsche Regeering, vóórdat er een werkelijke vrede ontstaat, door bevredigende regeling van het Duitsche probleem tusschen de „Groote Vier”. (De te ondernemen poging hiertoe wordt thans te New-York voorbereid). Immers, dan zal er verkeer komen tusschen de landbouwoverschotgebieden in de Oostelijke Deutsche zône en Oost-Europa, en de invoer van Amerika van voedingsmiddelen in Duitschland wellicht kunnen verminderen. Dan zal de overeenkomst van Potsdam,

¹⁾ Wij handhaven korthedshalve deze verouderde uitdrukking.

die ons, op zichzelf beschouwd, reëel voorkomt, kunnen worden uitgevoerd en wel in zijn geheel²⁾.

Vast moet dan echter staan, dat de Westelijke zône deze overeenkomst in alle onderdeelen nakomen, zulks ook ten genoegen van Rusland, dat de Oostelijke zône controleert. Voorwaarde hiervoor is weer het scheppen van een rustige atmosfeer tegenover Rusland. Eigenlijk zou het Westen door zijn punctualiteit moeten laten zien, dat Rusland in zijn eigen zône „en défaut” is (indien het dit al is). Wij denken hier bijv. aan de denazificatie (zie de „Political Principles” van de Potsdamovereenkomst), aan de demilitairisatie en de demonopereering van Duitsland (zie de punten 11 en 12 van de „Economic Principles” der Potsdammer overeenkomst). Kan het Westen met de hand op het hart verklaren, dat aan alle punten dezer overeenkomst zijnerzijds is voldaan en daarmee aan het „Verbeter de wereld, begin met jezelf”, dan kan het tegenover Rusland, indien dit dan nog noodig mocht zijn, zijn eischen stellen.

Dit zou echter beteekenen, dat een regeling van het Duitse probleem in zijn geheel en daarmee een Europeesche vrede is bereikt (waardoor dan ook een Pacifische vrede zou kunnen volgen). Zoover is het echter nog lang niet. Wat kan nu worden gedaan door Nederland om aan zijn reële wenschen kracht bij te zetten?

II. 1. Nu kan Nederland slechts den nadruk leggen op handhaving van de overeenkomst van Potsdam, door aan te toonen, dat aldus z.i. alleen uiteindelijk aan zijn gerechtvaardigde verlangens kan worden tegemoet gekomen. Dit beteekent direct een geweldige omzwenking in de Nederlandsche buitenlandsche politiek, waartoe Rusland ons wellicht eens „terecht” met „wrok en achterdocht”³⁾, van welch terechtheid „vriendschap en vertrouwen” zal gaan aanzien. Voor deze o.i. van realisme en handelsgeest getuigende omzwenking pleit toch ook het feit, dat het dezer dagen gepubliceerde Nederlandsche memorandum uiteraard mede aan Rusland moest worden aangeboden.

2. Nadat aan sub 1 is voldaan, kan Nederland — onder vooropstelling van het beginsel, dat het geld slechts hulpmiddel bij den essentieelen ruil van goederen en diensten is — blijven bepleiten, dat aan haar uitvoer naar Duitsland zooveel mogelijk ruim baan worde verschaft en dit ook met klem van argumenten naar voren brengen in de „Allied Control Council” te Berlijn, waar dan (gezien sub 1) wellicht alvast is gewonnen, dat de Russen ons welwillend zullen aanhooren. Ook de Amerikanen en Engelschen zullen meer gehoor voor ons hebben, als er geleidelijk kansen komen, dat de Oostelijke zône en Oost-Europa open komen, dan dat dit niet het geval zal zijn.

Nederland kan dan, met Lord Beveridge, bepleiten, dat meer industrie en meer export voor Duitsland, dan vóór den oorlog het geval was, noodig zullen zijn om niet alleen de Europeesche maar tegelijkertijd ook de hiermede interdependente Duitse economie er bovenop te brengen. Voorwaarde hiervoor is wellicht voor het oogblik: maximale invoer in Duitsland, waartoe aan zijn reparatieverplichtingen te voldoen. Wordt dit land in een toestand gehouden, waarbij elke Duitser er nog slechts aan denkt zich voedsel en sigaretten te verschaffen, dan kan het zich om zijn schuldverplichtingen tegenover de overige landen niet bekommeren. Indien bij dien meerderen invoer aanvankelijk de betalingen aan Amerika door middel van Duitse uitvoersurplussen wat in het gedrang komen, moet Amerika dit ook terwille van de goede zaak tijdelijk accepteren. Amerika, dat het rijkste is en ook het

meeste heeft te vorderen, zit er bovendien niet direct om verlegen. En komt de Duitse economie er bovenop, dan loopen deze betalingen o.i. minder gevaar dan het geval zal zijn, indien met het uitknippen van de Duitse citroen wordt doorgegaan, hetgeen ook, uit menschelijk oogpunt, mooregeaant, ontoelaatbaar is en uiteindelijk het economisch einde van dit volk beteekent.

Immers, zooals wij in ons artikel „Wat niet mag worden vergeten”⁴⁾ bepleitten: alleen groote opleving van het handelsverkeer tot ver boven vóóroorlogse niveaus, zal schulden tot relatief geringere proporties doen terugloopen en daardoor betaalbaar doen worden. Dit geldt ook in het Duitse geval.

Het beperken van den handel door de „Amgot” is derhalve kortzichtig. Het beteekent, dat het denken in geld vooropstaat, in plaats van het denken in goederen. Het getuigt ook van overigens misplaatst geloof in de „commando-economie”, welke ten eenenmale de prikkels mist om in niet-oorlogstijd iedereen maximaal aan het werk te zetten. Het getuigt ook van een tekort in opvoedend inzicht. De Duitser voert niets uit, ook omdat hij geen perspectief ziet, omdat men hem geen idealen kan bijbrengen. De „Amgot” dient er bij haar politiek van uit te gaan, dat men in een wereld, die vooruitgaat, wel aan zijn centen komt. Het wil ons voorkomen, dat de wereld thans zóó door den idealenloos en geen vertrouwen in de toekomst meer hebbenden ouderdom wordt geregeerd, alsof er geen jeugd zou mogen worden verwacht. En toch zijn vóór alles idealen, geestelijke grondslagen, diepere waarden noodig om uit het economische en sociale slop te geraken, waar de wereld zich thans in bevindt.

Tegenover Nederlanden achtergeend is het aandringen van de Nederlandsche Regering op grooieren uitvoer naar Duitsland een kerngezonden eisch te noemen.

3. Het vastkoppelen van dien kerngezonden eisch aan het nu reeds losmaken van Nederland van de dollarbetalingen toont echter aan, dat Nederland den door ons sub 2 uiteengezonden achtergrond tot nu toe niet heeft gezien en dat het ook blind is voor de rechtvaardige wenschen der groote geallieerden. Nederland kan o.i. terecht niet verwachten, dat deze machthebbers voor ons geheel uit den weg zullen gaan. Overigens, zooals we sub 2 hebben gezien, essentieel is het dollarprobleem niet. Zelfs zou bij evenwicht tusschen in- en uitvoer dit probleem vervallen en bij een overschot van uitvoer boven invoer een dollartegoed te prefereren zijn boven een guldentegoed, omdat het eerste naar alle kanten bruikbaar is en het laatste⁵⁾. Alleen zij, die het zgn. „deviezenvraagstuk” in zijn fundamenteen willen zien en willen letten op de moreele en geestelijke crisis van het Westen, kunnen aan een gezonde oplossing hiervan werken.

4. Als de gedachten sub 2 en 3 vermeld gaan doorbreken, beteekent dit het begin van het einde van de belemmerende politiek van de „Amgot”. Evenmin als de eisch van betaling in dollars, is de „Amgot” het bezwaar; de belemmerende „Amgot” is het bezwaar.

Naar onze meening is voor een in goederen denkende, realbeviserende „Amgot” voorschans plaats. Niet-economische zoewel als economische redenen maken het gewenscht, dat Duitsland voorloopig onder contróle blijft, terwijl ook de groote geallieerde deficits het billijk doen zijn, in Duitsland een instantie te hand-

²⁾ Zie: „E.-S.B.” van 28 Augustus 1946, blz. 549—551.

³⁾ De tekst van deze overeenkomst is in zijn geheel opgenomen in „E.-S.B.” van 1 Mei 1946, blz. 282 e.v.

⁴⁾ Zie „N.R.C.” van 7 Augustus 1946: „Nederland's optreden te Parijs gerechtvaardigd”.

⁵⁾ Het in werking treden van Bretton Woods, dat na de Amerikaanse leening aan Engeland binnen zekeren tijd (tenminste nog een jaar) is te verwachten, kan aanleiding zijn om den gulden weer tot een internationaal betaalmiddel te promoveren. Zoover is het thans echter nog lang niet. Toch zou het wel zeer aan te bevelen zijn als Nederland's ratificatie van Bretton Woods mede richtsnoer zou zijn om zoo spoedig mogelijk tot een sluitend overheidsbudget te geraken.

haven, die, meer dan eenige andere instantie ooit kan doen, er op toeziet, dat hier iets van terecht komt. Wat zou de Nederlandsche Regeering op het oogmerk in de plaats van de „Amgot” willen stellen, indien volledige handelsvrijheid voor Duitschland voorhands niet mogelijk is? Zou bijv. elk land, dat met Duitschland handelt, zijn eigen „Amgot” hebben, dan is te vreezen, dat deze instanties te veel het eigen landsbelang gaan zien en het belang van het geheel wordt verwaarloosd.

Zoals uit het vorenstaande duidelijk zal zijn geworden, moet er nog heel wat gebeuren om de problemen rond het geval Duitschland tot oplossing te brengen. Ook al zou deze oplossing een omzwenking in de buitenlandsche politiek inhouden als hierboven bepleit, dan mag hiervoor niet worden teruggeschrikt. Vóór alles heeft Nederland behoefte aan aanzienlijke opleving van zijn (regelmatige) handel, ook met Rusland, doch vooral met Duitschland, waarbij Rusland een factor van beteekenis kan vormen tegen het voortbestaan van een ruilbelemmerende politiek der Westelijke geallieerden.

Dr. J. M. E. M. A. ZONNENBERG.

EEN JAAR RECONVERSIE IN DE BEZETTE STEDEN OP JAVA ¹⁾.

Het herstel op Java en Sumatra bleef beperkt, zooover het de zgn. bezette gebieden betreft, tot enkele steden, te weten Batavia, Bandoeng, Semarang en Soerabaja op Java, en Medan, Padang, en Palembang op Sumatra.

Gegevens over de steden op Sumatra ontbreken, zoodat hier enkel gehandeld kan worden over Batavia, Bandoeng, Semarang en Soerabaja ²⁾.

Ook hier gaf de Regeering leiding bij het herstelwerk, dat in omvang beperkt was dan in de Malinogebieden, doch in menig opzicht ingewikkelder.

Noch de productie van voedingsgewassen, noch die van land- en mijnbouw konden worden ter hand genomen, omdat de gebieden, waar zij voorkomen, buiten het bereik lagen van het Nederlandsch gezag. Daardoor was diens taak beperkter. Zij was echter ingewikkelder, omdat door het ontbreken van een achterland de voedselsituatie bijzonder moeilijk was, waartegenover bovendien een steeds grooter concentratie van bevolking stond, als gevolg van het binnenkomen van evacueés uit het binnenland.

De voorziening met voedsel, kleeding en woonruimte was in het eerste jaar van den vrede een vraagstuk van de allereerste orde.

De nood der steden werd daarbij nog verhoogd door de muntverwarring, die dan ook dringend om oplossing riep.

Op het eigenlijke gebied der productie was weinig aanwezig. Enkele stedelijke industrieën, speciaal te Batavia, vormden de schaarsche bronnen van voortbrenging in de bezette gebieden op Java.

De levensmiddelenvoorziening.

De afsnijding van de bezette steden van haar achterland bracht met zich, dat de zoo noodzakelijke rijst niet of slechts in zeer onvoldoende mate kon worden aangevoerd. De aanwezige voorraden bleken alras ontoereikend te zijn. De Regeering moest ingrijpen; zij schakelde daarvoor de Nigieo in, die rijst van Amerikaanschen dan wel Siameeschen oorsprong importeerde. Daarnaast was er een tekort aan vleesch, vetten, eiwitten en oliën, die daarom in geconserveerden vorm werden aangevoerd. Ook textielgoederen ont-

braken, zoodat zij eveneens moesten worden geïmporteerd.

De aanvoer van al deze goederen ging met vele moeilijkheden gepaard. In de naoorlogse wereld immers heerscht alom gebrek en als men erin slaagde om weer zekere hoeveelheden te verkrijgen, dan moest het probleem van het transport worden opgelost. De Australische boycott van Nederlandsche schepen deed zich dan ook terdege gevoelen.

Voor de verdeling van de aanwezige en aangevoerde goederen werd een distributie-apparaat in het leven geroepen, omdat het Japansche systeem niet bruikbaar was voor den nieuwen ingewikkelden toestand. Men schiep een stelsel van prioriteiten, omdat men niet genoeg had om gelijke rantsoenen te verdeelen over de bevolking. Het spreekt vanzelf, dat bij de bepaling dier prioriteiten vaak critiek werd gehoord van hen, die zich achteruitgesteld voelden, en het was een gelukkig te noemen omstandigheid, dat men in Batavia daarvan vrij spoedig af kon stappen.

Oorspronkelijk werden de goederen op crediet of practisch eigenlijk gratis ter beschikking gesteld. Eerst later, toen de meesten weer aan werk konden worden geholpen, werd betaald tegen door de Nigieo in overleg met de Regeering vastgestelde prijzen.

Naast de voedselvoorziening was daar nog de zorg om de sterk toegenomen bevolking aan woonruimte en huisraad te helpen. Een organisatie werd gecreëerd, die huizen vorderde en verdeelde. Eigenlijk leefde men in de steden als in groote kampen. Huren hoefden niet te worden betaald, hetgeen voor de toekomst een probleem schept met het oog op de vergoeding aan de diverse eigenaren.

De monetaire verwarring.

De moeilijkheden in de steden werden vergroot door de aldaar heerschende monetaire verwarring.

Het Japansche invasiégeld bleef na de geallieerde bezetting geldig. Aan de plannen om het in te trekken kon in den eersten tijd niet worden gedacht in verband met de politieke moeilijkheden. Het Japansche invasiégeld bleef derhalve overal gehandhaafd; het deprecieerde echter snel, o.a. onmiddellijk na de capitulatie, omdat de dwang van den bezetter ophield te bestaan, maar verder ook tengevolge van het in circulatie brengen van gevonden voorraden te Batavia, waartoe de Overheid moest overgaan, aangezien zij geen andere middelen had om haar uitgaven te financieren. Aanvoeren van Japansch geld uit de Malinogebieden droegen eveneens bij tot de gelduitzetting.

Eerst op den 7den Maart 1945 werd het Japansche invasiégeld bij decreet van Sir Montague Stopford ingetrokken. Het moest volgens den wensch van den geallieerden opperbevelhebber uit de circulatie verdwijnen; tot een nader te bepalen datum kon het tegen den koers van 3 pCt. worden ingewisseld tegen nieuw Nederlandsch-Indisch geld.

Dit decreet beteekende echter niet, dat het Japansche geld inderdaad werd ingewisseld en aldus uit de circulatie verdween. Het bleef circuleeren, omdat het in het onbezette gebied van Java nog altijd wettig betaalmiddel was met uitsluiting van het Nederlandsch-Indische geld, op welks bezit in het binnenland zware straffen stonden.

Zoo circuleerden in de bezette steden en de nieuwe Nederlandsch-Indische gulden en het Japansche invasiégeld en hun onderlinge verhouding werd in de practijk geenszins bepaald door den officieelen koers van 3 pCt., doch het nieuwe Nederlandsch-Indische geld deprecieerde al spoedig van 1 op $33\frac{1}{3}$ tot 1 op 25, 1 op 20, ja 1 op 15 zelfs ³⁾.

¹⁾ Zie ook: „Een jaar reconversie in de Malinogebieden” door Khouw Bian Tie in „E.-S.B.” van 4 December 1946.

²⁾ „Economisch weekblad voor Nederlandsch-Indië” van 17 Augustus 1946: „Een jaar herstel en vernieuwing”.

³⁾ Over de monetaire problemen verschenen in dit blad meerdere artikelen, o.a. J. E. Spinosa Cattela, „Monetaire problemen op Java” in „E.-S.B.” van 12 Juni 1946.

Het nieuwe geld had alleen geldigheid in het beperkte gebied van de bezette steden, waar het goederenaanbod gering was; het Japans geld had een wijder terrein met betrekkelijk meer goederen tegenover zich. In feite heeft men hier niet te maken met een dubbelen standaard, waarbij de wet van Gresham zou opgaan, maar met twee vreemde valuta's, waarvan het koersbeloop door afzonderlijke factoren wordt bepaald.

Welke moeilijkheden een en met zich bracht, laat zich begrijpen. De Overheid betaalde haar ambtenaren in nieuw geld uit. Ook het overgrootste deel der particulieren ontving zijn inkomen via een voorschottenorganisatie van de Regeering en derhalve eveneens in nieuw geld. Uit vrees voor een prijsstijging rantsoeneerde de Regeering alle inkomens, door op de vastgestelde salarissen enkel een bepaald percentage uit te betalen. Het geld in handen van de koopers was derhalve betrekkelijk schaarsch. Met dit geld kon men enkel terecht bij de zgn. Nigieowinkels, waarvan de goederen, hoofdzakelijk geïmporteerd, vrij duur waren. Daarnaast moest men voor versche groenten, fruit, visch, vleesch, eieren en vele andere artikelen op de inheemsche markten terecht. Deze markten waren, tengevolge van de boycot der steden, verre van overvloedig voorzien; bovendien accepteerde men daar het nieuwe geld niet, omdat men daarmee in het binnenland niets kon doen. Dus moest men zich Japansch geld verschaffen op de vrije markt tegen de aldaar heerschende koersen. De toch niet al te hooge inkomens ondervonden op die wijze moeilijkheden door het betalen van dure distributie-artikelen en dito inheemsche met duur verkregeten Japansch geld.

De Regeering heeft zich dan ook genoodzaakt gezien om het percentage van de uit te betalen inkomens te verhoogen, hetgeen tegen haar eigen saneeringsmaatregelen inging.

Zoo werd het leven in de bezette steden in het eerste jaar van den vrede ten zeerste bemoeilijkt niet alleen door de schaarschte aan goederen, maar ook door de monetaire verwarring als gevolg van de onmacht van de Overheid om het Japansche invasiégeld in verband met den politieke toestand uit de circulatie te doen verdwijnen.

Overigens greep de Regeering, zooals in de Malinogebieden, ook in ten aanzien van het vooroorlogseche Nederlandsch-Indische geld, dat, voorzover het coupures betrof van maximaal f 5, à pari tegen nieuw geld moest worden ingewisseld. Ook grootere coupures werden ongeldig verklaard. Zij werden bij inlevering bij de banken geblokkeerd, al stond de Overheid ook toe, dat onder bepaalde voorwaarden soms daarop voorschotten werden gegeven. Geblokkeerd bleven de oude banksaldi, terwijl de langzamerhand heropende kantoren van de Javasche bank, de Nederlandsche Handel-Maatschappij, de Nederlandsch-Indische Handelsbank en de Nederlandsch-Indische Escompto Maatschappij vooralsnog geen credieten mochten verstrekken.

De stedelijke nijverheid.

Deze heeft in de steden Bandoeng, Semarang en Soerabaja, die gedurende den oorlog practisch intact waren gebleven, zwaar geleden onder de aldaar uitgebroken onlusten. Te Batavia bleven explosies op groote schaal uit, zoodat deze stad betrekkelijk weinig geschaad was.

Herstel van de nijverheid te Batavia werd door de Overheid ter hand genomen, eerst door de eigendommen aan de diverse eigenaren terug te geven, daarna door met behulp van daartoe in het leven geroepen organisaties leidend en coördineerend op te treden. In Maart 1946 kon reeds een honderdtal groot- en midden-

grootbedrijven functionneeren, varieerend van machinefabrieken, ijsfabrieken, rubberwaren- en bandenfabrieken, een electrotechnische werkplaats, een bierfabriek, een weverij van handdoeken en singlets tot inkt-, koffer- en sojafabrieken toe. Ook klapperoliefabrieken konden langzamerhand weer in bedrijf worden genomen.

De gemiddelde capaciteit van deze bedrijven bedroeg ongeveer 50 pCt. van de vooroorlogse.

Moeilijkheden bij dit industrieel herstel vormden: de geringe toevoer van grondstoffen, het gebrek aan geschoolden arbeid, het transportwezen, de energie- en watervoorziening.

In grootere mate deden zij zich voelen in de 3 overige steden, speciaal te Bandoeng, door de geïsoleerde ligging.

In al deze steden echter begon men niettemin met het herstelwerk, en verschillende bedrijven kwamen weer eenigermate op gang. Te Soerabaja kon een tweetal machinefabrieken wederom in bedrijf worden gesteld, evenals een sigarettenfabriek, een ijsfabriek, een houtzagerij en enkele andere bedrijven. Te Semarang kwam men zoover, dat de aldaar aanwezige pellerijen technisch gesproken in bedrijf konden worden genomen, doch die werkten door gebrek aan de padi uit het binnenland enkel met oude voorraden, die schrikberend slonken.

Conclusie.

Ondanks enkele teekenen van herstel op industrieel gebied is de economische toestand in de bezette steden op Java nog weinig bevredigend te noemen. Men heeft hier te maken met een gebied van economieën en waar de voormalige activiteit op het gebied van handel, bankwezen, scheepvaart, verzekering nog nauwelijks tot leven is gewekt. Ofschoon de desbetreffende kantoren reeds heropend zijn, konden zij in het eerste jaar van den vrede nog weinig emplooi vinden, tenzij bij de voorziening van consumptiegoederen en het vervoer van aangetroffen voorraden als rubber, kapok en dergelijke. De banken konden practisch weinig doen, omdat zij nog geen credieten mochten geven.

Moeilijkheden van primaire orde waren de voedsel-, kleding- en woningvoorziening en verder de monetaire verwarring. Zoolang de scheiding van stad en land blijft bestaan, zal een afdoende oplossing van deze en andere vraagstukken niet mogelijk zijn. Eerst als het geheele land open komt te liggen, zal aan het eigenlijke reconversiewerk kunnen worden begonnen!

KHOUW BIAN TIE.

INGEZONDEN STUKKEN.

ECONOMISCHE NOOD EN FINANCIËLE VOORZIENING. VERMOGENSHEFFING INEENS.

De heer J. Bartels, ec. drs. schrijft ons:

Er is in de beschouwingen, welke tijdens en na den oorlog gewijd zijn aan de na-oorlogseche economische problemen, eenstemmigheid waar het betreft de noodzaak eener financieele saneering. Eenstemmigheid vrijwel heerscht er ook over het feit, dat in het kader van deze financieele saneering de vermogensheffing niet gemist kan worden. Is Weststrate¹⁾ in dit opzicht nog eenigszins aarzeland, in de latere publicaties is men positiever. Vredegoor²⁾, Hofstra³⁾ en de beide

¹⁾ G. Weststrate, „De delging van hooge oorlogsschulden”, Gorinchem 1942.

²⁾ H. W. J. A. Vredegoor, „Monetaire vraagstukken tijdens en na den oorlog”, Amsterdam—Brussel 1945.

³⁾ H. J. Hofstra, „Socialistische belastingpolitiek”, Amsterdam 1946; H. J. Hofstra, „Het vraagstuk van de heffing ineens”.

Nota's⁴⁾, welke kort na de bevrijding over de monetaire en budgetaire problemen zijn gepubliceerd, achten een met bekwaam spoed ten uitvoer gelege vermogensheffing noodzakelijk. Zoo ook verweg de meeste aan deze problemen gewijde tijdschriftartikelen.

In dit koor zingt Prof. Veraart blijkens zijn artikel „Economische nood en financieele voorziening” in het nummer van 13 November 1946 van dit blad niet mee. Hij acht een vermogensheffing zeker op dit oogenblik verwerpelijk nu het meest dringende beroep moet worden gedaan op het beschikbaar stellen van zeer groote bedragen voor industrialisatie, nu de liquiditeit van de industrieën moet worden bewaard voor de vernieuwing en de uitbreiding der kapitaalgoederen, die op vrij korten termijn tot stand moeten komen.

Deze gedachtengang toont, naar het mij schijnt, een miskenning van het primaire — hoewel zeker niet het enige — doel van de heffing ineens. Ik moge dit toelichten en zal daarbij volgaarne Prof. Veraart's opmerking, dat wij allereerst in goederen moeten denken ter harte nemen.

Uitgangspunt van het betoog moet zijn, dat, zooals door Holtrop⁵⁾ in zijn prae-advies voor de Vereeniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek zoo bondig werd gesteld, het sociale product van een periode wordt gekocht door de inkomenssom, die bij de voortbrenging van dat sociale product tot stand komt. Ware het nu ook zoo, dat vernietiging van reëel vermogen met zich zou brengen teniet gaan van geldkapitaal, dan zouden de gevaren, welke Prof. Veraart van een vermogensheffing op dit oogenblik ducht, zeker aanwezig zijn.

De werkelijkheid is echter anders. Immers, de ontwikkeling tijdens den oorlog is deze geweest, dat een vernietiging van reëel vermogen gepaard is gegaan met een accumulatie van geldkapitaal: de goederenstroom werd steeds smaller; de geldstroom zwol steeds meer aan; er ontstond een geldexcedent.

De gevaren, welke de aldus ontstane te groote geldruimte vooral in een tijd van afnemende goederenschaarschte voor het bewaren van het monetaire evenwicht medebrengt, hebben reeds kort na de bevrijding geleid tot de blokkeering van een belangrijk deel der geldeirculatie. Daarmede werd aan de door de blokkeering getroffen middelen de geldfunctie ontnomen.

Het is duidelijk, dat deze blokkeering — die uit zijn aard een tijdelijk karakter heeft — een sluitstuk behoeft. De geblokkeerde gelden zullen vroeger of later weder tot de geldeirculatie moeten worden toegelaten of definitief moeten worden vernietigd.

De keuze tusschen deze beide alternatieven is niet moeilijk, indien voor oogen wordt gehouden het feit, dat — zooals hierboven met een verwijzing naar Holtrop's prae-advies uit 1942 al werd betoogd — het sociale product van de toekomst wordt gekocht door de inkomenssom, welke bij de voortbrenging van dat sociale product tot stand komt. En dus zal dat geld, dat gecreëerd is evenwijdig met de vernietiging van reëel kapitaal, nimmer meer een goederendeckking tegenover zich vinden; althans indien wij afzien van de opbrengst van herstelbetalingen en recuperaties, welke quantitatief voor ons doel wel genegeerd kan worden. Een deel van de op 26 September 1945 uit de circulatie genomen gelden zal derhalve definitief moeten worden vernietigd en zal zeker niet in aanmerking mogen komen ter verwerving van de thans nieuw ter markt komende goederen. De nieuwe investeringen zullen in principe uit nieuwe besparingen dienen te geschieden.

Voor deze vernietiging zijn de heffingen bij uitstek

⁴⁾ „Het geldvraagstuk en het schuldenprobleem”, Haarlem 1945.
„Nota inzake de monetaire en budgetaire positie in Nederland”, Amsterdam 1945.

⁵⁾ M. W. Holtrop, „De druk der oorlogslasten en hun afwikkeling in de toekomst”, 1942.

geschikt. Daarbij wordt er van uitgegaan, dat wel niemand de aanpassing van de koopkrachtstroom aan de goederenstroom zal wenschen te bereiken langs den weg eener inflatoire prijsontwikkeling.

Juist door te denken in goederen moet men tot de overtuiging komen, dat er een totale afwezigheid van evenwicht bestaat tusschen de zeer geslonken goederenvoorraad en de sterk gestegen geldhoeveelheid. Het is naar mijn meening het primaire doel der heffingen, maar zeker van de vermogensheffing ineens, om wat dit betreft, tot een herstel van evenwicht te komen. Het monetaire aspect van de heffing ineens is het belangrijkste aspect.

Nu is het wellicht mogelijk om van meening te verschillen over de urgentie eener budgetaire saneering⁶⁾. Die mogelijkheid bestaat mijns inziens niet ten aanzien van de monetaire saneering. Mijn grootste grief tegen het artikel van Prof. Veraart is dan ook, dat in dit artikel het monetaire aspect van de heffingen — en in casu dan van de vermogensheffing ineens — zoo totaal op den achtergrond is geraakt.

Maar ook waar Prof. Veraart de monetaire zijde van dit vraagstuk in zijn beschouwing betreft, moet ik met hem van meening verschillen. Zoo kan ik zijn opinie niet deelen, dat, „indien straks de lawine van belastingheffing loskomt, dit geblokkeerd geld maar al te zeer noodig zal zijn om geweldige economische debacles te voorkomen”. En wel daarom niet, omdat monetair gezien het doel van de belastingheffing is om ter neutralisatie van de geldscheppende, inflatoire stroom van overheidsuitgaven een geldvernietigende, deflatoire tegenstroom van overheidsinkomsten in het leven te roepen. Wil dit doel worden bereikt, dan zullen de belastinggelden van de toekomst uit loopend inkomen van de toekomst moeten worden opgebracht. Zou men voor de betaling der toekomstige belastingen de (in het verleden gevormde) geblokkeerde saldi doen aanwenden, dan zou het monetaire effect der belastingheffing geheel worden gemist.

Ik heb hiermede zeer in het kort mijn meest principiële bezwaren tegen het artikel van Prof. Veraart uiteengezet. Ik moge daaraan ten besluite nog dit toevoegen: hoe noodzakelijk het is de geldsluier, die onze materiele verarming nog bedekt, weg te nemen, blijkt wel duidelijk uit den te optimistischen kijk, welke Prof. Veraart mijns inziens heeft met betrekking tot de mogelijkheid om in korten tijd onze „industriële nood” te boven te komen. Indien de geldsluier hem niet het denken in goederen had bemoeilijkt, zou hij in den toestand, waarin ons land zich op het oogenblik bevindt, het onderscheid tusschen kapitaalintensieve en nietkapitaalintensieve productie niet zoo hebben verguisd. Wat dit betreft kan worden volstaan met te verwijzen naar de studie, welke Prof. Koopmans onder den titel „Kapitaalschaarschte en wederopbouw” in dit tijdschrift heeft gepubliceerd⁷⁾.

Naschrift.

Het geheele betoog van den heer Bartels komt hierop neer: het geblokkeerd geld moet nog worden opgeruimd. Welnu, daarvoor is de bekende vermogensheffing in eens het zeer ondoelmatig middel. Mijn standpunt is, dat dit geblokkeerd geld het best wordt „vernietigd” door het te laten dienen voor belastingbetaling — zooals overigens de Regeering geheel aanvaardt. Aanstands zal nog wel blijken, hoe bitter noodig het geblokkeerd geld daarvoor is, als de hopeeloos ten achter zijnde belastingheffing loskomt, die, als zij in de eerstkomende jaren uit „het loopend inkomen” der door mij bedoelde industriële groepen

⁶⁾ Naar mijn meening overigens ook uiterst urgent.

⁷⁾ Zie „E.-S.B.” van 18 Juli 1945, blz. 40 en 1 Augustus 1945, blz. 60.

moest worden betaald, het kapitaalgoederenbezit van de ondernemingen sterk zou aantasten. Maar dat kunnen wij nu juist niet hebben; zie mijn artikel.

Al het overige in het betoog van den heer Bartels heeft niets met mijn artikel te maken. Zeker niet de namen van auteurs, die mij volstrekt niet imponeren. Treden wij op die wijze in debat, dan zou de vraag voor de hand liggen: waarom, met uitzondering van België, geen enkel land het voorbeeld van Nederland volgt; waarom een groepje Nederlandsche economen de economische wereldwijsheid in pacht zou hebben? Enzovoorts. Ik zal den heer Bartels niet op dezen weg volgen.

Wat doet voor mijn artikel ter zake de omschrijving, dat het monetair doel van belastingheffing is: „ter neutralisatie van den geldscheppenden, inflatoiren stroom van overheidsuitgaven een geldvernietigenden, deflatoiren tegenstroom van overheidsinkomsten in het leven te roepen”? Bij voorkomende gelegenheid zou ik gaarne met den heer Bartels hierover debatteeren en dit standpunt bestrijden. Overheidsuitgaven hebben monetair geen ander karakter dan welke andere uitgaven ook; er staan even veel of even weinig reële goederen en diensten tegenover als tegenover elke andere uitgave in het economisch leven; alle uit het geldinkomen genomen belasting is niets anders dan een gedwongen aankoop van reële goederen en diensten, naast den vrijen aankoop daarvan. Enzovoorts. Maar een dergelijk debat is in het geheel niet aan de orde in of door mijn artikel.

En dus ten slotte nog eens: de vermogensheffing ineens tast de reële productie aan in een tijd, dat er alles op moet worden gezet, die te eerder en uit te breiden; tast daarmee de arbeidsgelegenheid aan. Dit moet tot elken prijs worden voorkomen. En daarom worde herhaald: Minister Lieftinck moge dit heilloos ontwerp intrekken!

Prof. Dr. J. A. VERAART

CONSUMPTIE EN INVESTERINGEN IN HET CENTRAAL ECONOMISCH PLAN 1947.

De heer H. J. Witteveen schrijft ons:

Men moet Prof. Goudriaan dankbaar zijn voor het felle licht, dat hij in zijn beschouwingen in dit tijdschrift van 30 October en 6 November jl. juist op de kernproblemen van het Centraal Economisch Plan 1947 heeft geworpen¹⁾. Deze kernproblemen betreffen de vaststelling van de bedragen, welke in totaal in de komende jaren voor consumptie, respectievelijk investeringen beschikbaar zullen moeten worden gesteld. Door hun globale en algemeene karakter wordt de groote praktische beteekenis van deze problemen gemakkelijk over het hoofd gezien. Het betoog van Prof. Goudriaan doet deze kwesties echter wel zeer duidelijk in onze verbeelding tot leven komen. Bij zijn behandelning van het Globale Plan toont Prof. Goudriaan den lezer nl. een perspectief, dat voorwaar wel zeer aantrekkelijk is, een perspectief, dat een miraculeuzen uitweg uit al onze moeilijkheden schijnt te beloven. Tot dit perspectief wordt Prof. Goudriaan geleid door zijn uitgangsstelling: „Productiviteit en welvaart gaan hand in hand”. Wanneer de productiviteit hoog is, dan zal ook de welvaart hoog kunnen zijn, maar,

¹⁾ In dit artikel zal alleen worden besproken de critiek, welke Prof. Goudriaan heeft gewijd aan den inhoud van het Centraal Economisch Plan 1947. Prof. Goudriaan gaf ook critiek op den vorm, welke in hoofdzaak neerkomt op een aansporing tot verdere detaillering. De noodzaak hiervan is duidelijk en wordt uiteraard door het Centraal Planbureau i.o. volledig erkend. Zoals in het voorbericht bij de Eerste Nota over het Centraal Economisch Plan 1947 wordt opgemerkt, zal de taak van het Centraal Planbureau i.o. voor de komende maanden in het bijzonder in een detaillering van het gegeven Globale Plan bestaan. In dit opzicht wachte men dus verdere resultaten af!

aldus Prof. Goudriaan, het omgekeerde geldt eveneens: wanneer men de welvaart, of met andere woorden de consumptie, verhoogt, zal ook de productiviteit in gelijke mate toenemen. Het oplossen van de huidige moeilijkheden zou dan inderdaad al heel eenvoudig kunnen zijn. Men zou slechts den moed behoeven te hebben om de consumptie op te voeren tot het vooroorlogse peil; het herstel der productiviteit en daarmee van het geheele economisch leven volgt dan vanzelf. Het eenige gevaar dat dreigt is, dat men „terneergedrukt en verward een lager welvaartspeil als onvermijdelijk gaat aanvaardende, maar daarmee tegelijkertijd de lagere productiviteit aanvaardt en dus de lagere welvaart bestendigt”.

Het betoog van Prof. Goudriaan is boeiend en lijkt op het eerste gezicht overtuigend. Indien het juist is, dat een verhooging der consumptie ook de productiviteit evenredig zal doen stijgen, dan zou stellig de aanbevolen gedragslijn dienen te worden gevolgd en dan zou het Centraal Economisch Plan 1947 geheel anders moeten worden opgebouwd. Is deze veronderstelling echter juist; kan inderdaad worden aangenomen, dat een toeneming der consumptie zulk een grooten invloed op de productiviteit zal hebben? Bij zijn beantwoording van deze vraag brengt Prof. Goudriaan enkele belangrijke punten naar voren. Zijn beschouwing is echter niet volledig. Er zijn aan deze kwestie veel meer kanten dan de door Prof. Goudriaan genoemde; het vraagstuk is daardoor veel minder eenvoudig dan door hem wordt voorgesteld. De gelegenheid moet daarom worden aangegrepen om dit verband tusschen consumptie en arbeidsproductiviteit, dat voor de geheele structuur van het Centraal Economisch Plan 1947 van fundamenteel belang is, wat nader te onderzoeken.

Consumptie en arbeidsproductiviteit.

Om te beginnen is het duidelijk, dat naast het niveau der consumptie verschillende andere factoren een grooten invloed op de arbeidsproductiviteit zullen hebben:

1. In de eerste plaats hangt de productiviteit van den arbeid af van de beschikbaarheid van energie en grondstoffen. Deze factor is vooral thans van zeer veel belang; het is zeker, dat ook in het komende jaar de productie in sommige bedrijfstakken nog door deze factoren zal worden beperkt.

2. Een tweede bepalende factor voor de arbeidsproductiviteit is gelegen in den omvang en de kwaliteit van de kapitaaluitrusting. Ook de invloed van dezen factor behoeft weinig betoog. Men kan natuurlijk twisten over de vraag, hoe groot de invloed van den achteruitgang van ons productie-apparaat op de arbeidsproductiviteit thans is. Dat er een ongunstige invloed is, is echter zeker.

3. De niet-materieele factoren kunnen in twee groepen worden gesplitst. Eenerzijds gaat het bij de arbeidsproductiviteit om de *efficiency*, waarmee de ondernemer het gebruik der schaarsche arbeidskrachten weet te organiseren. Anderzijds gaat het ten aanzien van de arbeiders zelf om den arbeidslust en de daarmee samenhangende hoogte der prestatie. De invloed der *efficiency* en de redenen, waardoor deze thans veelal lager is komen te liggen, zijn onlangs door Dr. P. J. Verdoorn behandeld in de „Economische Voorlichting”. Het is duidelijk, dat deze invloed van belang kan zijn en dat daarbij de hoogte van het consumptieniveau geen rol speelt.

4. Het consumptieniveau speelt zijn rol bij den *arbeidslust*. Langs welke wegen zal deze invloed van de consumptie op den arbeidslust tot stand kunnen

²⁾ „Economische Voorlichting” van 12 November 1946.

komen? Men kan in dezen invloed verschillende componenten onderscheiden:

a. In de eerste plaats is er de physiologische invloed van de voeding. Hierop en op andere soortgelijke invloeden, welke van de consumptie van speciale artikelen kunnen uitgaan, komen wij hieronder nader terug.

b. Vervolgens is een invloed denkbaar via de toenemende bestedingsmogelijkheden van het loon. Het kan zijn, dat daardoor voor den arbeider een grootere prikkel ontstaat om naar een opvoering van zijn verdiensten te streven. Dit streven zal echter alleen tot zijn recht kunnen komen, wanneer het loonsysteem extra beloning voor verhoogde inspanning mogelijk maakt³⁾. Dit is thans veelal niet het geval. Daardoor zou, naar het mij voorkomt, een belangrijke toename der bestedingsmogelijkheden thans veeleer een gevaarlijke versterking van de inflationistische tendens tot loonsverhoging tengevolge hebben.

c. De invloed, welke Prof. Goudriaan waarschijnlijk vooral voor oogen zal hebben gestaan, is de algemeene psychologische invloed, welke van materiele welvaart op den arbeidslust kan uitgaan. Tevredenheid met de materiele omstandigheden kan een geesteshouding doen ontstaan, welke den arbeidslust bevordert.

Een dergelijke algemeene psychologische invloed is echter uiteraard zeer onzeker. Dit te meer, omdat naast dezen invloed nog tal van andere psychologische factoren voor de arbeidsprestatie van belang zijn. Ontastbare grootheden als de politieke sfeer en het politieke vertrouwen zullen hierbij een groote rol spelen en door deze factoren zal de invloed, welke van het consumptiepeil uitgaat, gemakkelijk kunnen worden uitgeschakeld of overstemd.

Op instigatie van het Centraal Planbureau i.o. ingestelde onderzoeken hebben nu tot de conclusie geleid, dat juist deze andere psychologische factoren thans in de meeste gevallen een overwegende rol spelen. Het bleek, dat in de meerderheid der bedrijven de productie belangrijk zou kunnen toenemen, indien bij de arbeiders een grootere bereidheid tot werken aanwezig zou zijn. Dat het veelal onvoldoende zijn van deze bereidheid tot werken niet door het lage niveau der consumptie werd veroorzaakt, bleek o.a. hieruit, dat vaak *belangrijke verschillen in arbeidsproductiviteit werden aangetroffen tusschen overigens geheel gelijksoortige bedrijven in eenzelfde bedrijfstak*. Dergelijke verschillen bleken veelal te kunnen worden toegeschreven aan de sfeer, welke in het bedrijf heerschte, aan de wijze, waarop de bedrijfsleiders met de arbeiders tot samenwerking wisten te komen, in het algemeen dus aan het geheele personeelbeleid.

Deze conclusie, dat op den huidige stand der arbeidsproductiviteit een groote invloed zou worden uitgeoefend door een aantal bij uitstek psychologische factoren, waarbij de hoogte van het consumptieniveau slechts een ondergeschikte rol speelt, wordt nog ondersteund door de volgende overwegingen:

1. Het lage niveau der arbeidsprestatie is niet een speciaal Nederlandsch verschijnsel. In andere landen doet zich iets dergelijks voor en in dit verband is vooral van belang, dat men uit tal van persberichten den indruk krijgt, dat ook in de Vereenigde Staten de arbeidsprestatie aanmerkelijk beneden het normale niveau is gelegen; in de Vereenigde Staten zal men dit verschijnsel veel moeilijker op rekening van een te zeer beperkte consumptie kunnen schrijven.

2. In ons eigen land heeft zich ook na den vorigen wereldoorlog een daling van de arbeidsproductiviteit

vertoond, een daling, welke zich pas na een vrij groot aantal jaren heeft kunnen herstellen. Ook deze daling zal men moeilijk aan een te vergaande consumptiebeperking kunnen toeschrijven; immers, na den vorigen oorlog zijn de verschillende distributiemaatregelen reeds vrij spoedig afgeschaft.

Dat een aantal zuiver psychologische factoren een grooten invloed zullen hebben op den arbeidslust en daarmede op de arbeidsprestatie, is tenslotte ook zeer begrijpelijk. De achter ons liggende oorlogsjaren hebben niet alleen fysiek, maar vooral ook geestelijk buitengewoon veel van ons gevergd. Wij hebben lang onder een groote zenuwspanning moeten leven, een spanning, welke thans onvermijdelijk een reactie met zich brengt. Deze psychologische reactie doet zich overal, op alle gebieden en in alle landen, gevoelen en zij is het ook, die voor een groot deel voor de daling der productiviteit verantwoordelijk is.

Opvoering der consumptie van speciale artikelen.

Het voorgaande had steeds betrekking op een algemeene verhoging der consumptie. Men zou kunnen betoogen, dat men zich niet zoozeer zou moeten richten op een algemeene consumptieverhoging, maar op een verhoging der consumptie van enkele speciale artikelen, waarvan kan worden aangenomen, dat een sterkere invloed op de arbeidsproductiviteit bestaat. Daarbij zou men in de eerste plaats kunnen denken aan voeding, huisvesting, vervoer (fietsbanden) en aan bepaalde genotmiddelen als tabak.

Gaan wij de mérites van elk dezer gevallen achtereenvolgens na.

a. De voeding.

Op dit punt richt zich het betoog van Prof. Goudriaan zeer in het bijzonder. Het kan ook niet worden ontkend, dat hier speciale argumenten ten gunste van een verhoging zouden kunnen worden aangevoerd. Verbetering van de voeding zou een directen physiologischen invloed ten goede op de arbeidsprestatie kunnen hebben. Men moet er zich echter rekenschap van geven, dat juist op het gebied der voeding in vele opzichten nog een wereldschaarschte bestaat, waardoor een opvoering der rantsoenen boven het huidige peil voor vele artikelen eenvoudig onmogelijk is. Zoo is de situatie met granen en met alle vetten; de import van al deze artikelen is aan allocaties gebonden. De in het Centraal Economisch Plan 1947 voorziene uitbreiding der consumptie zal dan ook voornamelijk moeten worden gevonden in een ruimere verstrekking van in het binnenland geproduceerde goederen (zuivelproducten, eieren, aardappelen).

Bovendien moet echter de invloed van een verbetering der voeding naar mijn meening niet te hoog worden aangeslagen. Het komt mij voor, dat een verbetering der voeding wellicht effect zou kunnen sorteren, wanneer het erom ging de arbeidsprestatie van bijv. 90 tot 100 pCt. te verhoogen. Men zou kunnen aannemen, dat de nog mindere voeding het onmogelijk zou maken om de vooroorlogsche situatie weer volledig te bereiken. Thans staat echter de arbeidsproductiviteit op 70 à 80 pCt. en wij hebben gezien, dat hiervoor hoofdzakelijk technische en psychologische factoren verantwoordelijk moeten worden gesteld. Derhalve zal, naar het mij voorkomt, de situatie in de meeste bedrijfstakken waarschijnlijk deze zijn, dat de arbeider lang niet datgene doet, waartoe hij ook bij de tegenwoordige voeding in staat zou zijn.

b. De huisvesting.

Ook ten aanzien van de huisvesting lijkt een speciale invloed op de arbeidsproductiviteit aannemelijk. Een snelle verbetering in den toestand is hier echter

³⁾ Vergelijk: „Het onbevredigend niveau onzer arbeidsproductiviteit” door Dr. P. J. Verdoorn in „E.-S.B.” van 7 Augustus 1946; blz. 503 en over hetzelfde onderwerp J. van de Kieft in „E.-S.B.” van 21 Augustus 1946, blz. 535.

al evenzeer, onmogelijk, ondanks het feit, dat de noodzaak van een spoedige uitbreiding der woningproductie alom volledig wordt erkend. Voor een nadere detail-critiek op de beschouwingen, welke door Prof. Goudriaan speciaal aan dit punt zijn gewijd, moge worden verwezen naar een artikel van den heer H.M. de Lange, dat binnenkort in „Bouw” zal worden gepubliceerd. In dit artikel zal er in het bijzonder op worden gewezen, dat het onjuist is om bij de bepaling van het aandeel der woningen in het totale bouwvolume uit te gaan van het aanbestedingsbedrag.

c. Het vervoer.

Bij het vervoer heeft in het bijzonder de groote schaarschte aan rijwielbanden waarschijnlijk een ongunstigen invloed op de arbeidsproductiviteit. In een nota over de Nederlandsche consumptie in 1947, welke binnenkort zal worden gepubliceerd, heeft het Centraal Planbureau i.o. de behoefte aan rijwielbanden dan ook zeer hoog gesteld (ca. 4.500.000 buitenbanden en 4.200.000 binnenbanden), zóó hoog, dat moet worden gevreesd, dat de technische mogelijkheden van productie en invoer de bevrediging van deze behoefte niet zullen toelaten.

d. De genotmiddelen.

Bij de genotmiddelen zou men zich in het bijzonder van de tabak een specialen invloed op den werklust kunnen voorstellen. Mede gezien den omvangrijken zwarten handel in dit product, zou hier een rantsoenverhoging kunnen worden overwogen.

Vatten wij het voorgaande samen, dan blijkt echter wel, dat de mogelijkheden van verhoging der consumptie van speciale artikelen zeer beperkt zijn.

De investeringen.

Het betoog van Prof. Goudriaan ten aanzien van de investeringen vormt de consequente tegenpool van zijn standpunt aangaande de consumptie. Evenals het Centraal Planbureau i.o., volgens zijn meening, het belang van een hogere consumptie voor de arbeidsproductiviteit te laag heeft aangeslagen, zou dit bureau het belang van hooge investeringen hebben overdreven. Dit verwijt van een te groote „investeerings-mindedness” is belangwekkend, aangezien verschillende deskundigen, aan wie het Centraal Economisch Plan 1947 ter beoordeeling is voorgelegd, een geheel tegengesteld geluid hebben doen hooren. Ter nadere motiveering van de verleidelijke conclusie, dat het Centraal Planbureau i.o. den juisten middenweg zou hebben bewandeld, moet intusschen het betoog van Prof. Goudriaan nader worden gezien.

Allereerst een verdediging van de statistische berekeningen van het Centraal Planbureau i.o.:

1. Het buiten beschouwing laten der in 1938 bestaande overcapaciteit. Hoewel in 1938 inderdaad in veel gevallen een tamelijk groote overcapaciteit bestond, moet hiertegenover rekening worden gehouden met het feit, dat als gevolg van de voorafgegane depressieperiode een zekere achterstand in de vervanging was ontstaan, welke veroorzaakte, dat ons industrieel apparaat den elders bereikten vooruitgang niet heeft kunnen bijhouden. Bovendien is een zekere mate van overcapaciteit ook in de toekomst noodzakelijk en onvermijdelijk. Men mag aannemen, dat deze verschillende factoren elkaar ongeveer zullen compenseren.

2. Het kapitaalbedrag per arbeider.

Dit zou volgens Prof. Goudriaan op f. 10.000 in prijzen van 1946 veel te hoog zijn geschat. Van de zijde van Prof. Goudriaan doet deze meening vreemd aan, daar deze zelf in zijn prae-advies van 1937 voor de Vereeniging voor de Staathuishoudkunde en de

Statistiek⁴⁾ het bedrag aan geïnvesteerd kapitaal per arbeider heeft geschat op f. 5.000 nieuwwaarde, hetgeen juist tot hetzelfde cijfer zou leiden als door het Centraal Planbureau i.o. is aangehouden (f. 5.000 in prijzen van 1929 = ca. f. 10.000 in prijzen van 1946). Prof. Goudriaan grondt zijn critiek op het door het Centraal Planbureau i.o. vermelde feit, dat bij reeds voorbereide investeringen in de metaalindustrie is gebleken, dat het investeringsbedrag per arbeider varieerde van f. 4.500 tot f. 6.000. Prof. Goudriaan vermeldt echter niet den op de door hem aangehaalde passage volgende zin, waarin een essentieel punt aan het betoog wordt toegevoegd, nl. „dat uitbreidingen voor bestaande fabriekscomplexen goedkoper zijn dan geheel nieuwe fabrieken”⁵⁾. Het feit, dat in de naaste toekomst dergelijke uitbreidingsinvesteringen relatief talrijk zullen zijn, vormt de motiveering voor de schatting van f. 10.000 van het Centraal Planbureau i.o. Hierbij komt nog, dat het geenszins zoo zeker is, „dat de metaalindustrie tot de meest kapitaalintensieve behoort”. Dit moge wellicht gelden voor de metallurgische industrie; voor de metaalverwerkende industrie zal het waarschijnlijk niet het geval zijn. Hierop wijzen o.a. enkele cijfers, welke worden gegeven in een studie van Brandes de Roos⁶⁾. Volgens dezen auteur zou het gemiddeld geïnvesteerde bedrag in de jaren 1922 tot 1924 in de electro-technische, metaal- en houtverwerkende industrie ongeveer f. 2.800 zijn geweest, terwijl het overeenkomstige cijfer voor de chemische industrie bijv. f. 4.800 en voor de textielindustrie op f. 3.100 wordt geraamd.

Tenslotte de vergelijking, welke Prof. Goudriaan maakt met de vooroorlogsche emissiecijfers. Deze is stellig interessant, maar aangezien deze emissiebedragen — zooals Prof. Goudriaan zelf opmerkt — geenszins met die der investeringen samenvallen, kunnen hieruit m.i. moeilijk verdere conclusies worden getrokken.

Belangrijker dan detailcritiek acht Prof. Goudriaan een discussie over beginselen. Hier moet allereerst een verwarrende misvatting uit den weg worden geruimd. Prof. Goudriaan leidt uit een door mij in „De Industrie” gepubliceerd artikel af, dat aan het Centraal Economisch Plan 1947 de Keynesiaansche gedachte ten grondslag zou zijn gelegd, om de investeringen te brengen op een peil, dat hoog genoeg zou liggen om „full employment” te kunnen bereiken. Terecht merkt Prof. Goudriaan op, dat de toepassing van deze gedachte in den huidige schaarschtijd dwaasheid zou zijn. Mijn artikel in „De Industrie” handelt echter over de toekomstige taak van het Centraal Planbureau i.o. In de inleiding wordt het principieele onderscheid tusschen den huidige schaarschtijd en de periode daarna onderstreept en vervolgens wordt alleen de latere periode behandeld.

Het verband tusschen investering en werkgelegenheid, dat in het Centraal Economisch Plan 1947 wordt gelegd, is van geheel anderen aard. Dit verband berust op de structurele noodzaak om de toeneming onzer bevolking voor een belangrijk deel in de industrie te werk te stellen. Teneinde deze tewerkstelling in de industrie te kunnen verwezenlijken, dient de industriele capaciteit te worden uitgebreid. Dat deze gedachtegang niets te maken heeft met het Keynesiaansche verband tusschen investering en werkgelegenheid, behoeft dunkt mij geen betoog. In het ene geval dienen de investeringen om in de toekomst een voldoende kapitaaluitrusting te hebben, in het

⁴⁾ Blz. 109 en 110.

⁵⁾ Blz. 24 van de Eerste Nota over het Centraal Economisch Plan 1947 van het Centraal Planbureau i.o.

⁶⁾ R. Brandes de Roos: „Industrie, Kapitalmarkt und industrielle Effekten in den Niederlanden”, Den Haag 1928.

andere geval om *thans* den *koopkrachtstroom* niet te doen opdrogen.

De principieele gedachtengang, welke door het Centraal Planbureau i.o. bij de opstelling van het investeringsprogramma is gevolgd, wijkt dan ook, naar mijn meening, van dien van Prof. Goudriaan niet essentieel af. Het uitgangspunt is geweest zooveel te investeren als minimaal noodig is om onze productieve krachten nu en in de toekomst te kunnen benutten. Onder de huidige omstandigheden zal echter ook, indien men van dit gezichtspunt uitgaat, nog een tamelijk aanzienlijk bedrag voor investeringen beschikbaar moeten worden gesteld. In dit verband is het door Prof. Goudriaan gegeven voorbeeld met betrekking tot de Nederlandsche Spoorwegen niet relevant. Dat voorloopig noch de opvoering van de snelheden, noch de aanleg van een ondergrondse baan urgent is, wordt door het Centraal Planbureau i.o. onderschreven en is ook door de Nederlandsche Spoorwegen zelf erkend. Voor deze doeleinden zijn dan ook in het investeringsprogramma 1947 geen middelen uitgetrokken. Aan dit principieele uitgangspunt wordt niets afgedaan door het feit, dat het in sommige gevallen economischer kan zijn om met het oog op de in de verdere toekomst op te voeren snelheid reeds *thans* bij de baanvernieuwing daarmede rekening te houden.

Tegenover dit — dus niet relevante — voorbeeld kunnen uiteraard andere worden gesteld van wel zeer urgente investeringen in bedrijfstakken, waar door de ontstane schade de capaciteit de „bottle neck” is geworden of met eenige stijging der arbeidsproductiviteit dit kan worden. Daarnaast kan zich bij de stichting van geheel nieuwe industrietakken het geval voordoen, dat het om strategische redenen gewenscht is andere landen op de wereldmarkt vóór te zijn. Het belang van een spoedige investering zal dan niet nauwkeurig in cijfers zijn te meten, maar het lijdt geen twijfel, dat dit belang zeer groot zal kunnen zijn.

Consumptie en investeringen.

Op grond van welk beginsel is nu de wederzijdsche afweging van consumptie en investeringen tenslotte geschied? De wijze, waarop deze verdeling moet plaatsvinden, is in theorie duidelijk genoeg. Beide, zowel consumptie als investeringen, hebben invloed op de arbeidsproductiviteit. Men moet dus streven naar een zoodanige combinatie, dat het nationaal product over de geheele raamperiode wordt gemaximaliseerd.

Dit duidelijke beginsel is in de praktijk, tengevolge van de gebrekkigheid van onze kennis ten aanzien van den quantitatieven invloed van beide grootheden, niet zoo gemakkelijk toe te passen.

De gedachtengang, welke bij de opstelling van het Centraal Economisch Plan 1947 is gevolgd, is deze: wij hebben gezien, dat de invloed van de consumptie op de arbeidsprestatie *thans* in hoofdzaak een psychologische zal zijn. Ten aanzien van deze psychologische reactie kan waarschijnlijk worden gezegd, dat de omvang dezer reactie, meer nog door de in een bepaald jaar bereikte *toeneming* der consumptie dan door de absolute hoogte van het consumptieniveau, zal worden bepaald. Derhalve zal een maximaal nuttig effect van de consumptiestijging kunnen worden verkregen, wanneer men de stijging over een aantal jaren verdeelt. Deze oplossing van een geleidelijk — zij het in de eerste jaren het sterkst — stijgend consumptieniveau is ook aangegeven met het oog op de andere elementen in onze economische situatie. In verband met den invloed van andere factoren op de arbeidsproductiviteit kan niet worden aangenomen, dat een verhooging der con-

sumptie zichzelf bedruipt, zooals Prof. Goudriaan meent. Derhalve zal het alleen mogelijk zijn de voor het wederopbouwproces noodzakelijke investeringen te verrichten, zonder de buitenlandse schuld al te zeer te doen oploopen, wanneer de consumptie aanvankelijk nog op een matig niveau blijft gehandhaafd.

Conclusie.

Het bovenstaande moet naar mijn meening tot de conclusie leiden, dat de door het Centraal Planbureau i.o. aangegeven verdeling van de beschikbare middelen tusschen consumptie en investeringen de meest juiste is. Ook indien men met Prof. Goudriaan geneigd zou zijn aan de consumptie een grooteren invloed op de arbeidsproductiviteit toe te kennen, dan nog zou de door hem aangeduide politiek nauwelijks kunnen worden verantwoord. De onzekerheid is te groot; het gevaar, dat een eenmaal verhoogd consumptieniveau na eenigen tijd zou blijken te moeten worden teruggebracht, is te dreigend.

Men moet dus — helaas — vreezen, dat de toverspreuk van Prof. Goudriaan zijn werking zal missen. Derhalve zal de minder spectaculaire en minder perspectiefrijke weg moeten worden gevolgd, welke in het Centraal Economisch Plan 1947 is uitgezet. Deze weg is stellig moeilijk. Hij zal veel geduld eischen en veel zelfbeheersching. Deze zelfbeheersching zullen wij ons echter moeten getroosten.

Wanneer men zijn rijkdom verliest, dan doet men er goed aan, niet te trachten zich deze onaangename waarheid te verbloemen. Men dient de feiten te accepteren en daaruit op realistische wijze de noodige conclusies te trekken.

Op den weg door de woestijn moge het door Prof. Goudriaan geschilderde *fata morgana* ons een oogenblik met nieuwe hoop hebben beield; wij moeten er echter voor waken, ons door de verlokkingen van dit beeld niet te laten afbrengen van het pad, dat naar de oase voert.

Naschrift.

Indien het opstel van den heer Witteveen de eenige reactie is van de zijde van het Centraal Planbureau op mijn drie artikelen in dit weekblad, dan moet ik zeggen, dat deze mij teleurstelt. Want hoewel hij uitvoerig ingaat op twee essentiele punten, de invloed van de consumptie en met name van de voeding op de arbeidsproductiviteit en het begrooten der investeringen, laat hij een aantal andere, niet minder belangrijke, zaken geheel ter zijde. Dit betreft met name:

1. De te verwachten hoogte en de ontwikkeling van het prijsniveau. Beide onderwerpen zijn uitdrukkelijk genoemd in art. 3 van het ontwerp van Wet op het C.P.B. In mijn artikel van 23 October jl. wees ik er op, dat het C.P.B. zonder eenige motiveering en zelfs zonder uitdrukkelijke vermelding uitgaat van de onderstelling „geen hoarding of dishoarding, geen geldcreatie of -vernietiging” en dat deze onderstelling apert in strijd is met enkele geprojecteerde regeringsmaatregelen. Aan den allereersten eisch, een planning van de beweging van het prijsniveau, is dus niet voldaan.

2. Het zoo goed als geheel ontbreken van concrete gegevens per bedrijfstak over den stand der productiemiddelen vóór en na de Deutsche bezetting, welk gebrek elke betrouwbare, empirische begrooting der kapitaalinvesteringen onmogelijk maakt ¹⁾.

3. Het ontbreken van een vast richtsnoer bij de meest essentiele beslissing in deze planning, „de bewuste en weloverwogen keus der economische prioriteiten” ²⁾. Mijn betoog, dat dit richtsnoer is gegeven in

¹⁾ Zie: Plan 1946, blz. 53.

²⁾ Barbara Wootton, „Freedom under planning”, blz. 6.

den tijdsduur der productie-omwegen, dat ik steunde met een beroep op de uitvoerige artikelen van Professor Koopmans, laat de heer Witteveen onbeantwoord.

In plaats daarvan geeft hij eenige speculatieve beschouwingen over consumptie en arbeidsproductiviteit. Wij laten deze voor wat zij zijn.

Alleen wanneer hij zich beroept op onderzoeken, ingesteld op instigatie van het C.P.B., waaruit de overwegende rol der psychologische factoren zou blijken, merk ik op, dat in een wetenschappelijke discussie in een democratisch land dit beroep op anonieme, niet gepubliceerde onderzoeken geen enkele waarde heeft. Het „gelooven op gezag” is uit den tijd.

Ook een „indruk uit tal van persberichten” aangaande daling der arbeidsproductiviteit in de Vereenigde Staten is geen zuivere bron. Het laatste officieele rapport leert precies het tegenovergestelde. In de periode 1939—1944 nam in de Vereenigde Staten de consumptie van voedingsmiddelen per hoofd toe met 8 pCt., die van kleding en schoeisel met 23 pCt., die van lectuur met 24 pCt. enz. ³⁾.

Van de daling der arbeidsproductiviteit in Nederland na den vorigen oorlog is weinig bekend, van den toestand der voeding nog minder. De beste cijfers zijn die van de steenkoolproductie. De opbrengst per arbeider (ondergrondse en bovengrondse tezamen) per jaar, varieerde van 1907—1914 tusschen 190 en 205 ton; in 1918 was zij nog 195, in 1919 176, in 1920 181 en in 1921 170 ton. Maar in 1922 was het getal reeds weer gestegen tot 193 en van dit jaar af gaat het regelmatig omhoog.

De eenigste eenigszins exacte gegevens over de voeding in die jaren zijn die der Amsterdamsche budgetstatistiek; deze loopen echter niet verder dan tot September 1920. In geldswaarde was de voeding toen, gereduceerd op hetzelfde prijsniveau, vrijwel weer gelijk aan die van vóór den oorlog. Als men de gedetailleerde cijfers beziet, merkt men echter al spoedig, dat er toen (September 1920) nog groote onregelmatigheden waren; het aardappelverbruik was te hoog, dat van melk, kaas, kruideniers- en grutterswaren te laag.

De heer Witteveen merkt nu op, dat, op grond van de wereldschaarschte, verhooging van de voedselrantsoenen voor vele artikelen eenvoudig onmogelijk is. Deze mededeeling is juist, maar overbodig. Want daar ging het niet om. Het gaat om de op blz. 36 van Plan 1947 gestelde voorwaarde, dat de schamele vermeerdering tot 2.200 calorieën per dag slechts mogelijk is „mits de gemiddelde kosten per calorie van het bestaande pakket niet zullen stijgen of zoo mogelijk nog zullen dalen”.

Hier wordt dus een zelf gekozen economische beperking in het vraagstuk gebracht en het is tegen deze kortzichtige beperking, dat wij ons hebben verzet. Hier spreekt niet de wil de volksvoeding zoo snel mogelijk op te voeren tot het hoogste peil, dat onder de gegeven omstandigheden fysisch bereikbaar is — hier spreekt het gemis aan inzicht in de productivistische betekenis van een krachtige volksvoeding, dat de heer Witteveen nog eens duidelijk ten toon stelt in het slot van punt a.

Misschien kan de heer Witteveen van zijn dwalingen worden bekeerd; als hij zich eens wilde verdiepen in de politiek na den vorigen oorlog, geleid met minder theorie, maar met veel beter practijk dan thans; de tijd, toen wijlen wethouder Wibaut, zoodra de zee weer vrij was, een scheepslading Noorsche stokvisch kocht voor de Amsterdamsche bevolking. Hij zou ook met vrucht kennis kunnen nemen van het rapport, uitgebracht door Dr. M. van Eekelen, Prof. E. Gortér en Dr. J. Groen, over de voeding van de Nederlandsche bevolking in

Maart van dit jaar. Ik citeer slechts het volgende ⁴⁾.

„De totale calorieëntoevoer bereikte slechts de ondergrens van het noodige. Toestanden van voedingstekort ziet men nog steeds. Meer kaas en melk is nodig, eventueel ook visch, indien betaalbaar.

Het feit van een nog bestaand voedingstekort is van groote beteekenis. Sinds 1943 bestond een eiwittekort, dat tenslotte een geweldige eiwitverarming in het lichaam zelf tengevolge had. In Maart 1946 was er blijkbaar nog steeds geen voldoende eiwittoevoer. Dit is een ernstig probleem. Men moet zich afvragen, of hierbij het prestatievermogen der bevolking niet steeds onder het gewenschte peil blijft. . . .”

En nu de investeringen. Ook hier volgt de heer Witteveen de speculatieve methode. „Men mag aannemen”, schrijft hij aan 't slot van punt 1, „dat de verschillende factoren elkaar ongeveer zullen compenseren”. Maar bij belangrijke beslissingen moet men niet iets aannemen, dat men empirisch onderzoeken kan. De taak van het C.P.B. bestaat toch niet in het maken van allerhand aanvechtbare onderstellingen, om deze vervolgens aan het publiek met een zeker aplomb op te dringen? De taak van het C.P.B. behoort m.i. vóór alles te bestaan in het ordenen en publiceeren van concrete, waargenomen gegevens; eventueel daaruit te trekken conclusies voor de toekomst moeten zoodanig zijn geformuleerd, dat de lezer kan nagaan, op welke gronden deze berusten, zoodat hij voor zichzelf kan uitmaken, of en in hoeverre hij met den voorgestelden gedachtengang accoord gaat. Geleide economie in een democratie stelt andere eischen dan onder een dictatuur.

Ter verdediging van het kapitaalbedrag per arbeider in de industrie beroept de heer Witteveen zich op mijn prae-advies van 1937. Dit beroep is geslaagd — op een paar kleinigheden na. De schatting in mijn prae-advies heeft betrekking op het geheele bedrijfsleven; zij omvat dus ook landbouw, veeteelt en verkeer, waar de investering per hoofd vaak hooger ligt dan in de industrie. Maar bovendien: de schatting in dit prae-advies heeft slechts een zeer globale beteekenis en is uitdrukkelijk bedoeld als een schatting van de *maximale* waarde ⁵⁾.

Investeringen voor belangrijke uitbreidingen en voor geheel nieuwe vestigingen in denzelfden bedrijfstak kunnen niet 100 pCt. uiteenloopen; de nieuwe vestigingen zullen trouwens altijd maar een klein deel der nieuwe investeringen uitmaken. De cijfers van Brandes de Roos, ontleend aan de gedrukte balansen van Naamlooze Vennootschappen, zijn voor het taxceeren der kapitaalinvesteringen geheel waardeloos.

Maar veel belangrijker dan dit alles is weer de keuze van het uitgangspunt. Een schatting van de gemiddelde benoedigde kapitaalinvestering per arbeider is onder alle omstandigheden een slag in de lucht, omdat dit bedrag in de verschillende bedrijfstakken zeker uiteenloopt van f 500 tot f 50.000 per hoofd. Of het algemeen gemiddelde hooger of lager uitvalt, hangt dus geheel af van het antwoord op de vraag, in welke richting men de uitbreiding der industrie zoekt. Voor een groot deel kan deze niet anders zijn dan een vrijwel gelijkvormige vergroting van het bestaande apparaat. Als de bevolking toeneemt zijn er „vanzelf” meer bakkers en slaggers, meer kleermakers en meer ambachtslieden in de bouwbedrijven noodzakelijk; allemaal bedrijven met lage investeringen per hoofd. Er zal ook, maar hier ligt de uitbreidingscoëfficiënt in verband met de bestaande overcapaciteit reeds lager, meer kapitaalinvestering nodig zijn in de malerij, de textielindustrie en de bouw-

⁴⁾ Het rapport zelf is moeilijk verkrijgbaar. Ik citeer naar een samenvatting in het tijdschrift „Mensch en Maatschappij” van 15 November 1946, blz. 391.

⁵⁾ „In elk geval zijn de-aangenomen bedragen dus niet aan den te lagen kant genomen” (blz. 110, Prae-advies).

³⁾ „The impact of the war on consumption in the United Kingdom, the United States and Canada”.

materialenproductie; allemaal bedrijfstakken met een hooger kapitaalbedrag per hoofd. In de derde plaats zal men geheel nieuwe takken van industrie moeten stichten. Zal men deze bij voorkeur zoeken in de richting der kapitaalintensieve of in die der arbeidsintensieve?

Het gezond verstand kiest — natuurlijk steeds binnen de grenzen van het mogelijke — de laatste. Niet alleen wegens de, tijdelijke, kapitaalschaarschte. Maar vooral, omdat de begaafdheid van den Nederlandschen arbeider en organisator in het arbeidsintensieve proces veel beter tot zijn recht komt dan in het zwaar gemechaniseerde. En ook, omdat, in het algemeen, de meer kapitaalintensieve bedrijfstakken dichter bij de grondstoffen staan en dus een natuurlijke vestigingsplaats hebben, welke sterker aan de vindplaats der grondstoffen is gebonden dan die der halffabrikaten en eindproducten.

Maar hoe dit alles ook zij, het is voldoende om aan te toonen, dat het gemiddeld bedrag, dat per arbeider aan investering benodigd is, een zeer variabele grootte is. Een eenigszins betrouwbare begroting hiervan kan alleen aan de hand van een concreet investeringsprogramma worden opgesteld. Zoolang men niet weet, waarin men investeert, is elke discussie over de hoogte der investering vrijwel ijdel, omdat het gemiddelde dan een veel te groote onzekerheidsmarge bevat.

Het beste zou waarschijnlijk zijn een minimum schatting te maken van hetgeen in elk geval *noodig* is en een maximum schatting van hetgeen ten hoogste *mogelijk* is. Maar vóór alles is noodig, de reeks der investeringsprojecten in concreto te kennen en deze te rangschikken naar afdalende prioriteit, d.w.z. naar toenemenden omwegtijd.

Het is volkomen onvruchtbaar, wanneer het C.F.B. scherm met groote bedragen en decreeteert: er *moet* de eerste jaren ten minste f 2 milliard per jaar worden geïnvesteerd.

Dit is niet alleen onvruchtbaar — het is hoogst gevaarlijk. Want dan bevordert men de gedachte, dat het investeren een doel in zichzelf zou zijn — los van toekomstige werkgelegenheid en los van rentabiliteit¹⁾. En dan leidt het vrije spel der departementale krachten er al gauw toe, dat een aantal overheidsdiensten of -bedrijven, welke het met de rentabiliteit niet zoo nauw behoeven te nemen, zich het eerst aanmelden om als weldoende investeerders op te treden.

Van deze hoogste ongewenschte politiek zijn de investeringsplannen der Nederlandsche Spoorwegen een drastisch voorbeeld. Het is niet „relevant” — zegt de heer Witteveen — noch de opvoering der snelheden, noch de ondergrondse baan is urgent; voor deze doeleinden zijn in het investeringsprogramma 1947 geen middelen uitgetrokken. En Plan 1947 (blz. 40) preciseert nader, dat men onder investeringen 1947 verstaat de gezamenlijke waarde van investeringsgoederen, welke in dat jaar in bedrijf worden gesteld. Maar als dat alles zoo is, hoe is het dan mogelijk, dat men in de krant leest, dat het baanvak Utrecht—Arnhem gereed zal zijn voor 150 km tegen het volgend voorjaar²⁾; dat het baanvak Amsterdam—Utrecht in bedrijf wordt genomen met 150 km snelheid, zoo gauw het daarvoor bestemde materieel beschikbaar is³⁾; dat het baanvak Rotterdam—Dordrecht wordt ingericht voor verhoogde snelheid⁴⁾, enz.

Met ziet hier voor zijn oogen de schaarsche buitenlandsche deviezen verdwijnen — met een goede kans in de toekomst op extra verspilling van de nog altijd schaarsche energie. Het is als de man, die geen geld heeft om den bakker en den slager te betalen, maar een vijver met fonteintje aanlegt in zijn tuin.

Maar de degelijke Nederlandsche huisvrouw heeft

nooit geld uitgegeven voor beuzelarijen, zoolang haar gezin aan voeding tekort kwam. Zij heeft, bij tegenslag, het laatst en het minst bezuinigd op de voeding.

De heer Witteveen veroorlooft zich naar aanleiding van mijn artikel eenige uitspraken over „miraculeuze uitwegen, tooverspreuken en fata morgana”.

Ik neem hem dat in het geheel niet kwalijk. Maar ik denk met groote zorg aan de toekomst van dit zwaar beproefde land, dat op een aantal punten technisch zoo gebrekkig wordt bestuurd.

Prof. Dr. Ir. J. GOUDRIAAN.

ONTVANGEN BOEKEN EN BROCHURES

BOEK.

De ontplooiing van het individu in het arbeidsrecht door Mr. N. E. H. van Esveld. N.V. Noord-Hollandsche Uitgeversmij. Amsterdam 1946, 273 blz., geb. f 8,50.

BROCHURE.

De relativiteit van het kapitaal door Prof. Dr. P. P. van Berkum. Rede uitgesproken bij de 19e herdenking van de Dies Natalis der Katholieke Economische Hoogeschool op Donderdag 21 November 1946. Uitg.: W. Bergmans. Tilburg 1946, 23 blz. f 1,20.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De weekstaat van De Nederlandsche Bank vertoonde in de afgelopen week eenige belangrijke mutaties, met name ten aanzien van het tegoed van het Rijk en de vrije saldi van anderen. Waarschijnlijk heeft het Rijk groote bedragen ontvangen uit hoofde van belastingbetaling en zekerheidsstellingen, terwijl men bovendien meent te weten, dat de pensioenfondsen per 1 December jl. voor ongeveer f 30 à f 40 miljoen aan 3½ pCt. schatkistbiljetten met 5-jarigen looptijd hebben gekocht. Het tegoed van het Rijk nam toe tot f 1.233 miljoen, tengevolge van bovengenoemde mutaties, en de vrije saldi van anderen verminderden met f 109 miljoen, welke vermindering, behoudens de genoemde f 30 à f 40 miljoen, met de beschikbare gegevens moeilijk valt te verklaren.

De saldi der banken verminderden met f 9 miljoen en bereikten het lage peil van f 51 miljoen. Hoewel bovendien de beleeningen een stijging van f 14 miljoen ondergingen, kan van een krappe geldmarkt moeilijk worden gesproken, daar in December ongeveer f 300 miljoen aan schatkistpapier vervalt. In de markt-disconto's kwam dan ook ten opzichte van de voorafgaande week weinig verandering. Driemaandspromessen werden tegen 1³/₁₆ pCt. verhandeld, halfjaarspapier werd tegen 1⁵/₈ pCt. aangeboden en in de langere termijnen traden in feite vrijwel geen discontoveranderingen op.

Voor de moeilijkheden bij den verkoop van certificaten van Amerikaansche effecten, welke voortsproten uit het feit, dat sommige gedeposeerde bij de maatschappijen zelve aangifte hadden gedaan, zoodat de beurshandelaren, welke voor eigen rekening verkoop in Amerika bewerkstelligen, nog risico's liepen, afgezien van de Nederlandsche rechtsherstelbepalingen, is thans een oplossing gevonden. Het roeyement van certificaten kan thans zonder meer plaatsvinden voor stukken, die oud bezit zijn of verkregen in regelmatig beursverkeer tusschen 9 Mei 1940 en 1 Mei 1941. Voor de certificaten, gekocht na 1 Mei 1941, dient eerst een speciale vergunning van Rechtsherstel te zijn verkregen, waarbij wordt nagegaan, of de betrokken effecten op de „zwarte lijst” voorkomen. De „handel” in certificaten van Amerikaansche effecten zal dus spoedig kunnen beginnen.

In afwachting van de nationalisatie van De Nederlandsche Bank is de handel in aandelen van deze in-

¹⁾ Zie: Plan 1947, blz. 28.

²⁾ „N.R.C.” van 16 Mei 1946.

³⁾ „Het Vrije Volk” van 20 November 1946.

⁴⁾ „N.R.C.” van 29 November 1946.

stelling en certificaten daarvan met ingang van 2 December jl. verboden. Een en ander waarschijnlijk om al te speculatieve transacties te voorkomen.

Het koersverloop ter beurze van Amsterdam vertoonde een scherpe daling op Maandag 2 December, welke over het algemeen in de volgende dagen weer werd ingehaald, behalve voor Indische fondsen.

	29 Nov. 1946	16 Dec. 1946	
A.K.U.	118	118½	
Van Berkel's Patent	95½	95	
Koninklijke Nederlandsche Hoogovens	112½	108	
Lever Bros Unilever C. v. A. .	220	221½	GB
Philips G. b. v. A.	287½	296	GB
Koninklijke Olie	310	317	
H.A.L.	130	137	
N.S.U.	123½	122	
H.V.A.	195	185½	
Deli Mij. C. v. A.	111 1)	105	L
Amsterdam Rubber	129½	122½	

1) 28 November 1946.

STATISTIEKEN.

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 9 December 1946.

Activa.

Wissels, promessen en schuld-brieven in disconto	<table border="1"> <tr> <td>Hoofdbank f</td> <td>—</td> <td>1)</td> </tr> <tr> <td>Bijbank</td> <td>—</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Agentsch. „</td> <td>6.000,—</td> <td></td> </tr> </table>	Hoofdbank f	—	1)	Bijbank	—		Agentsch. „	6.000,—		6.000,— ¹⁾
Hoofdbank f	—	1)									
Bijbank	—										
Agentsch. „	6.000,—										
Wissels, schatkistpapier en schuld-brieven, door de Bank gekocht (art. II, te lid, sub 3 van de Bankwet 1937 j ^o art. 4 van het Koninklijk besluit van 1 October 1945, Staatsblad No. F 204)											
Beleggingen: (incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand)	<table border="1"> <tr> <td>Hoofdbank f</td> <td>145.258.303,20¹⁾</td> </tr> <tr> <td>Bijbank „</td> <td>702.535,43</td> </tr> <tr> <td>Agentsch. „</td> <td>7.858.507,39</td> </tr> </table>	Hoofdbank f	145.258.303,20 ¹⁾	Bijbank „	702.535,43	Agentsch. „	7.858.507,39				
Hoofdbank f	145.258.303,20 ¹⁾										
Bijbank „	702.535,43										
Agentsch. „	7.858.507,39										
Op effecten, enz.	f 153.819.346,02										
Op goederen en ceelen ..	f 152.915.595,52 ¹⁾										
	903.750,50		153.819.346,02 ¹⁾								
Voorschotten aan het Rijk (art. 16 van de Bankwet 1937)											
Munt en muntmateriaal:											
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 699.721.460,25										
Zilveren munt, enz.	1.119.870,63										
			700.841.330,88								
Papier op het buitenland	f 4.430.806.330,03										
Tegoe bij correspondenten in het buitenland	66.006.522,92										
Buitenlandsche betaalmiddelen	15.763.104,84										
			4.512.575.957,79								
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	70.286.293,46										
Gebouwen en inventaris	3.000.000,—										
Diverse rekeningen	39.996.546,92										
			f 5.480.525.475,07								
Passiva.											
Kapitaal	f 20.000.000,—										
Reservefondsen	12.377.412,28										
Bijzondere reserve (winst herwaardeering goudvoorraad per 2 Juli 1945)	209.277.096,67										
Andere bijzondere reserves	76.798.079,95										
Pensioenfonds	15.508.681,47										
Bankbiljetten in omloop (oude uitgifte)	260.060.930,—										
Bankbiljetten in omloop (nieuwe uitgifte)	2.655.096.035,—										
Bankassiganties in omloop	131.501,70										
Rekening-courant saldo's:											
's Rijks Schatkist	f 1.216.670.998,79										
's Rijks Schatkist: speciale rekening	110.546.000,—										
Geblokkeerde saldo's van banken	89.882.503,80										
Geblokkeerde saldo's van anderen	43.798.057,54										
Vrije saldo's	558.022.957,13										
			2.018.920.517,26								
Diverse rekeningen	212.355.220,74										
			f 5.480.525.475,07								

1) Waarvan schatkistpapier rechtstreeks door de Bank in disconto genomen

1) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad no. 99) ..

1) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad no. 99) ..

DE NEDERLANDSCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt en muntmateriaal	Papier op het buitenland	Tegoe bij corresp. in het buitenland en buitenlandsche betaalmiddelen	Wissels, prom. enz. en open marktpapier	Beleggingen
21 Oct. '46	700.191	4.430.806	105.921	1	153.667
28 „ '46	700.200	4.430.806	98.453	1	161.332
4 Nov '46	700.224	4.430.806	91.216	1	162.357
11 „ '46	700.311	4.430.806	73.842	1	153.697
18 „ '46	700.316	4.430.806	113.732	1	153.188
25 „ '46	700.612	4.430.806	76.680	6	157.931
2 Dec. '46	700.613	4.430.806	76.973	6	171.724
9 „ '46	700.841	4.430.806	81.770	6	153.819

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldo in rekening-courant			
		's Rijks Schatkist	Geblokkeerde saldo's van banken	Geblokkeerde saldo's van anderen	Vrije saldo
21 Oct. '46	2.548.142	1.253.314	61.423	51.102	667.785
28 „ '46	2.576.500	1.222.262	68.530	50.500	663.204
4 Nov '46	2.628.055	1.136.757	70.017	52.278	688.827
11 „ '46	2.608.074	1.117.126	99.498	52.891	665.959
18 „ '46	2.605.899	1.191.163	81.602	50.776	654.750
25 „ '46	2.614.533	1.141.425	59.859	49.833	687.370
2 Dec. '46	2.668.391	1.233.458	50.655	46.352	578.003
9 „ '46	2.655.096	1.216.671	89.883	43.798	558.023

NATIONALE BANK VAN BELGIË.

(Voornaamste posten in miljoenen francs)

Data	Totaal van de gouden voorraad 1)	Buitenlandsche deviezen	Papier op België	Voorschotten op overheidsfondsen	Deel en pasmunt	Vorderingen op den Staat
5 Dec. 1946	31.953	5.212	5.131	216	807	49.872
28 Nov. 1946	31.809	4.894	4.854	199	852	49.882
21 „ 1946	31.809	3.934	4.177	227	1.310	49.662
13 „ 1946	31.809	3.981	4.235	246	1.234	50.147
7 „ 1946	31.833	3.800	4.630	246	1.193	50.362
29 Oct. 1946	31.817	3.723	3.796	260	1.155	50.662
24 „ 1946	31.797	4.334	3.819	243	1.137	49.767

Data	Overheidsfondsen	Totaal activa 1)	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant saldo		Besluitwet van 6 Oct. '44 ²⁾
				van de Schatkist	van anderen	
5 Dec. 1946	641	159.114	72.502	3	4.131	626
28 Nov. 1946	641	158.475	71.703	5	4.286	632
21 „ 1946	641	157.270	71.602	1	4.092	634
13 „ 1946	641	157.678	72.154	2	3.946	637
7 „ 1946	641	158.094	72.382	0,3	4.133	638
29 Oct. 1946	641	157.410	71.439	3	4.350	644
24 „ 1946	641	157.090	71.437	2	4.028	645

1) Waarvan 10.493 miljoen francs onbeschikbaar goudsaldo na herwaardeering van den goudvoorraad (Besluitwet no. 5 van 1-5-1944).

2) Waarop begrepen de post „Emissiebank te Brussel“, ten bedrage van 64.597 miljoen francs.

3) Deze post omvat: oude biljetten over te boeken op tijdelijk onbeschikbare of geblokkeerde rekeningen en niet aangegeven oude biljetten.

FEDERAL RESERVE BANKS.

(Voornaamste posten in miljoenen dollars).

Data	Metaalvoorraad		Other cash	U.S. Govt. securities
	Totaal	Goudcertificaten		
3 Dec. 1941	20.805	20.553	236	2.184
7 Juni 1945	18.357	17.412	247	20.896
21 Nov. 1946	18.292	17.514	280	23.522
29 Nov. 1946	18.310	17.529	272	23.682

Data	F.R.-biljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Govt.	Member-banks
3 Dec. 1941	7.730	15.108	320	13.178
7 Juni 1945	22.860	17.350	352	15.432
21 Nov. 1946	24.676	17.752	633	16.098
29 Nov. 1946	24.780	17.749	665	16.131

BANK VAN ENGELAND.
(Voornaamste posten in miljoenen ponden).

Data	Metaal-voorraad	Govt. debts and Govt. securities	Fiduciary issue	Biljetten in circulatie	Biljetten in Banking Dept.
30 Aug. '39	263,0	295,8	300	529,5	33,5
14 Juni '45	0,2	1.299,3	1.300	1.276,0	24,3
27 Nov. '46	0,2	1.399,1	1.400	1.366,0	34,3
4 Dec. '46	0,2	1.399,1	1.400	1.375,7	24,6

Data	Gouden en zilveren munten	Govt. securities	Other securities		Deposits		
			Disc. and advances	Securities	Totaal	Public deposits	Banken
30 Aug. '39	0,7	113,1	6,4	24,6	160,2	31,1	90,1
14 Juni '45	1,2	235,5	4,5	13,9	261,6	8,4	201,4
27 Nov. '46	1,0	309,6	25,3	24,3	376,6	10,1	310,1
4 Dec. '46	1,1	298,5	20,8	16,6	343,5	9,8	279,6

ZWEEDSCHE RIJKSBANK.
(Voornaamste posten in miljoenen kronen).

Data	Goud	Staatsfondsen		Saldo buitenland	Fondsen ter beschikking der staats-schuld	Regularisatie-rekeningen goud en diversen
		Eigen	Vreemd			
31 Dec. 1939	578	234	310 1)	—	—	335
31 Dec. 1945	1.062	421	840 1)	—	1.066	716
23 Nov. 1946	994	268	620	286	949	798
30 Nov. 1946	939	336	613	349	810	765

Data	Biljetten in circulatie	Deposito's				
		Direct opvraagbaar				
		Totaal	Staat	Banken	45 dagen	Buitenland-sche banken
31 Dec. 1939	1.422	424	267	153	0,1	23
31 Dec. 1945	2.782	952	831	80	302	98
23 Nov. 1946	2.366	1.269	116	53	236	154
30 Nov. 1946	2.576	1.046	800	47	236	155

1) Inclusief buitenlandse banksaldi.

NATIONALE BANK VAN ZWITSERLAND.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaal-voorraad	Buiteni. wissels	Disconto's en voorschotten	Effecten	Biljetten in circulatie	Andere crediten
15 Juni 1945	4.773,8	121,1	373,3	63,7	3.450,5	1.610,0
23 Nov. 1946	4.922,7	142,9	125,6	54,9	3.794,8	1.156,1
30 Nov. 1946	4.921,3	148,1	110,8	54,9	3.898,3	1.054,7

GOUDIN- EN UITVOER DER VEREENIGDE STATEN 1).
(in 1.000 dollars van circa \$ 35 per ounce fijn).

Importen uit: Exporten (—) naar:	Nederland	België	Engeland	Frankrijk	Zweden	Zwitserland	Canada	Mexico	Overig Latijnsch Amerika	Totaal
1939	341.618	165.122	1.826.403	3.798	28.715	86.987	612.949	33.610	57.020	3.574.151
1940	63.260	977	633.083	241.778	161.489	90.320	2.622.330	29.880	128.259	4.744.472
1941		1	3.779	1	1.747	899	412.056	16.791	61.862	982.378
1942			1.955			5	208.917	40.016	39.680	315.678
1943			88				66.920	3.287	13.489	68.938
1944			—695.483				46.210	—109.695	—108.560	—845.392
1945			160				53.148	15.094	—41.748	—106.250
1946 Jan.							151.270	391	1.729	154.070
Febr.							80.629	126	1.479	82.439
Maart				36			25.265	75	1.386	31.396
April				34			222	149	637	—20.534
Mei	— 6			— 1			127	34	— 33	— 27.028
Juni				— 4			32.277	29	902	36.329
Juli				— 1			639	476	2.328	6.347

1) Ontleend aan: „Federal Reserve Bulletin“ van September 1946.

BANK VAN FRANKRIJK.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaal-voorraad	Disconto's en voorschotten	Voorschotten aan den Staat		
			Vaste	Schatkist	Bezettingen-Kosten Duitschland
31 Aug. 1939	97.893	27.080	30.577	5.466	—
31 Mei 1945	75.151	26.443	54.508	19.750	426.000
14 Nov. 1946	94.817	102.314	59.449	55.900	426.000
21 Nov. 1946	94.817	100.003	59.449	56.800	426.000

Data	Bankbiljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Staat	Diversen
31 Aug. 1939	142.359	21.341	1.252	18.038
31 Mei 1945	549.855	51.093	773	50.320
14 Nov. 1946	699.571	56.572	776	55.796
21 Nov. 1946	696.011	61.368	714	60.654

OFFICIEELE DISCONTO'S.

Land	Percentage	Geldend sedert
Nederland	2 1/2	27 Juni 1941
België	2 1/2	7 November 1946
Engeland	2	26 October 1939
Vereenigde Staten	1	27 Augustus 1937
Frankrijk	4 5/8	20 Januari 1945
Zweden	2 1/2	9 Februari 1945
Zwitserland	1 1/2	26 November 1936

PARTICULIERE DISCONTO'S.

Land	Geldend op	Percentage	Soort papier
Nederland	16 Oct. '46	1 1/16	3 mnds schatk.pap.
	29 Nov. '46	1 — 1 1/16	
Engeland	12 Oct. '46	1 1/32	3 mnds bankacc.
	27 Nov. '46	1 1/32	
Ver. Staten	12 Oct. '46	1 1/2 — 1 1/32	3 mnds schatk.pap.
	27 Nov. '46	1 1/2	
Frankrijk	19 Sept. '46	7/8	3 mnds bankacc.
	15 Nov. '46	7/8	90 dagen bankacc.
Zwitserland	19 Sept. '46	3/8	3 mnds schatk.pap.
	15 Nov. '46	3/8	
Frankrijk	13 Sept. '46	1 3/4	12 mnds schatk.pap.
	15 Nov. '46	1 3/4	
Zwitserland	4 Oct. '46	1 3/4	3 mnds wissels.
	15 Nov. '46	1 1/4	

EENIGE INDEXCIJFERS VAN DE INDUSTRIEELE PRODUCTIE IN NEDERLAND 1).

1938 = 100	Mei 1945	Sept. 1945	Dec. 1945	Mrt. 1946	Juli 1946	Aug. 1946	Sept. 1946	Oct. 1946
Walsproducten van ijzer en staal 2)	—	—	57	21	74	67	86	102
Cement	37	64	85	70	102	98	101	108
Metselsteenen	3	7	33	47	43	48	51	69
Deuren	.	.	.	41	29	30	27	44
Katoen- en linnenweverijen	1	8	21	33	39	43	48	50
Schoenen	.	41	57	73	74	.	.	.
Sigaren	8	25	36	47	56	49	.	56
Sigaretten	8	45	65	80	61	72	84	.
Boter	.	56	27	22	85	82	68	58
Kaas	.	49	1	20	92	87	63	69

1) Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.“; — beteekent 0; — beteekent de gegevens ontbreken.

2) 1940 = 100.

OVERZICHT DER LAATSTE VIER VERKORTE BALANSEN VAN DE NEDERLANDSCHE BANK
(in miljoenen gulden).

Actief	data	18-11-'46	25-11-'46	2-12-'46	9-12-'46	Passief	data	18-11-'46	25-11-'46	2-12-'46	9-12-'46
Wissels, promessen en schuldbrieven in disconto	— ¹⁾	— ¹⁾	— ¹⁾	— ¹⁾	— ¹⁾	Kapitaal	20,0	20,0	20,0	20,0	20,0
Wissels, schatkistpapier en schuldbrieven door de bank gekocht	—	—	—	—	—	Reservefonds	12,4	12,4	12,4	12,4	12,4
Beleeningen	153,2 ²⁾	157,9 ²⁾	171,7 ²⁾	153,8 ²⁾	—	Bijzondere reserve (winst herwaardeering goudvoorraad per 2 Juli 1945)	209,3	209,3	209,3	209,3	209,3
Voorschotten aan het Rijk	—	—	—	—	—	Anderse bijzondere reserves	76,8	76,8	76,8	76,8	76,8
Munt en muntmateriaal:	—	—	—	—	—	Pensioenfonds	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5
Gouden munt en gouden muntmateriaal	699,2	699,5	699,5	699,7	—	Bankbiljetten in omloop (oude uitgifte)	260,4	260,2	260,1	260,1	260,1
Zilveren munt, enz.	1,1	1,1	1,1	1,1	—	Bankbiljetten in omloop (nieuwe uitgifte)	2.605,9	2.614,5	2.668,4	2.655,1	2.655,1
Papier op het buitenland	4.430,8	4.430,8	4.430,8	4.430,8	—	Bankassigaties in omloop	0,1	0,3	—	0,1	0,1
Tegode bij correspondenten in het buitenland	98,1	60,9	61,2	66,0	—	Rekening-courant saldo's:	—	—	—	—	—
Buitenlandsche betaalmiddelen	15,6	15,8	15,8	15,8	—	's Rijks Schatkist	1.191,2	1.141,4	1.233,4	1.216,7	1.216,7
Belegging van kapitaal, Reserves en pensioenfonds	70,3	70,3	70,3	70,3	—	's Rijks Schatkist: speciale rekening	110,5	110,5	110,5	110,5	110,5
Gebouwen en inventaris	3,0	3,0	3,0	3,0	—	Geblokkeerde saldo's van banken	81,6	59,9	50,7	89,9	89,9
Diverse rekeningen	23,6	25,9	37,8	40,0	—	Geblokkeerde saldo's van anderen	50,8	49,8	46,4	43,8	43,8
						Vrije saldo's	654,7	687,4	578,0	558,0	558,0
						Diverse rekeningen	205,7	207,2	209,7	122,3	122,3
		5.494,9	5.465,2	5.491,2	5.480,5			5.494,8	5.465,2	5.491,2	5.480,5
¹⁾ Waarvan schatkistpapier rechtstreeks door de Bank in disconto is genomen.											
²⁾ Waarvan aan Ned.-Indië (Wet van 15-3-'33 Staatsblad no. 99)		42,2	42,2	42,2	42,2						
						Circulatie der door de Bank namens den Staat in het verkeer gebrachte muntbiljetten					
							151,8	151,5	152,8	152,2	152,2

BUITENLANDSCHE KAPITAALBELEGGINGEN IN DE VEREENIGDE STATEN ¹⁾.
(in miljoenen dollars).

Land	Ultimo 1939	Ultimo 1940	Ultimo 1941	Ultimo 1942	Ultimo 1943	Ultimo 1944	Ultimo 1945	31 Jan. 1946	28 Febr. 1946	31 Mrt. 1946	30 April 1946
Nederland	470,3	455,6	464,4	474,0	487,7	506,2	539,7	538,4	525,8	536,5	528,2
Engeland	1.101,3	865,2	674,1	837,8	1.257,7	1.090,0	892,5	858,3	804,7	719,1	709,5
Frankrijk	468,7	670,3	639,9	625,9	636,8	585,7	464,2	553,6	531,6	515,1	453,3
Zwitserland	773,0	911,5	725,7	592,1	629,1	664,3	722,3	728,6	731,1	728,8	730,4
Europa	3.790,1	4.056,6	3.626,3	3.608,1	4.192,8	4.081,8	4.037,0	4.108,7	4.006,7	3.906,7	3.879,5
Canada	229,4	411,7	340,5	425,1	760,3	976,4	1.395,7	1.342,6	1.357,0	1.370,5	1.347,7
Lat. Amerika	483,4	606,8	567,5	835,8	951,0	1.193,7	1.338,4	1.345,1	1.350,7	1.391,5	1.400,9
Azië	522,6 ²⁾	642,6	691,1	932,9	1.161,6	1.273,6	1.784,1	1.780,5	1.764,9	1.716,5	1.723,1
Totaal	5.112,8	5.807,9	5.354,1	5.980,2	7.267,1	7.728,4	8.802,8	8.822,9	8.733,9	8.635,2	8.605,8

¹⁾ Ontleend aan „Federal Reserve Bulletin” van September 1946.

²⁾ Alleen het Verre Oosten.

SALDI OP KORTEN TERMIJN IN DE VEREENIGDE STATEN ¹⁾.
(in miljoenen dollars; C = Credit, D = Debet, CS = Creditsaldo).

Land		Ultimo 1939	Ultimo 1940	Ultimo 1941	Ultimo 1942	Ultimo 1943	Ultimo 1944	Ultimo 1945	31 Jan. 1946	28 Febr. 1946	31 Mrt. 1946	30 April 1946
Nederland	C	204,9	174,3	174,9	186,6	193,3	209,7	281,6	293,9	282,2	295,0	294,9
	D	5,7	0,9	1,1	0,5	0,4	0,3	36,3	35,7	36,1	35,8	43,4
	CS	199,2	173,4	173,8	186,1	192,9	209,4	245,3	258,2	246,1	259,2	251,5
Ned.-Indië	C	—	—	—	160,4	110,1	110,5	113,7	110,0	100,7	99,0	102,1
	D	—	—	—	1,6	1,7	1,5	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4
	CS	—	—	—	158,8	108,4	109,0	112,3	108,6	99,3	97,6	100,7
België	C	159,2	144,8	117,3	121,8	122,9	124,3	185,0	184,9	167,6	166,3	176,4
	D	6,5	1,5	1,1	0,8	0,7	0,7	0,6	1,8	2,6	3,6	4,6
	CS	152,7	143,3	116,2	121,0	122,2	123,6	184,4	183,1	165,0	162,7	171,8
Engeland	C	448,2	365,5	400,8	554,6	1.000,8	865,7	707,7	679,0	630,5	553,8	553,4
	D	39,9	23,0	20,9	12,6	19,9	25,9	25,4	25,9	26,3	28,6	31,6
	CS	408,3	342,5	379,9	542,0	980,9	839,8	682,3	653,1	604,2	525,2	521,8
Frankrijk	C	288,2	490,1	448,6	432,3	439,9	401,2	310,0	398,3	380,7	364,5	305,8
	D	4,9	4,2	1,8	1,3	1,1	1,4	1,1	0,8	0,7	0,7	0,9
	CS	283,3	485,9	446,8	431,0	438,8	399,8	308,9	397,5	380,0	363,8	304,9
Zweden	C	142,2	235,4	210,7	153,5	163,2	152,1	210,1	214,0	212,9	205,2	200,0
	D	8,7	1,0	0,6	0,4	0,2	0,2	0,9	1,1	1,1	1,3	2,4
	CS	133,5	234,4	210,1	153,1	163,0	151,9	209,2	212,9	211,8	203,9	197,6
Zwitserland	C	376,3	508,4	339,9	184,2	210,6	239,3	304,2	315,5	316,2	321,2	324,4
	D	5,2	1,5	2,6	1,5	3,0	1,3	2,9	6,2	4,9	5,6	6,5
	CS	371,1	506,9	337,3	182,7	207,6	238,0	291,3	309,3	301,3	315,6	317,9
Canada	C	274,6	434,3	373,2	507,4	812,6	926,5	1.522,2	1.350,7	1.349,7	1.359,7	1.334,1
	D	39,7	36,0	33,6	34,3	37,8	28,1	53,3	74,3	71,3	62,9	64,7
	CS	234,9	398,3	339,6	473,1	774,8	898,4	1.468,9	1.276,4	1.278,4	1.296,8	1.270,4
Latijns Amerika	C	336,0	447,3	417,7	597,7	693,7	909,3	1.046,4	1.050,9	1.043,5	1.094,0	1.077,7
	D	113,3	122,7	148,3	99,7	112,2	131,0	158,9	164,7	161,2	178,4	166,1
	CS	222,7	324,6	269,4	498,0	581,5	778,3	887,5	886,2	881,3	915,6	911,6
China	C	167,0	207,5	156,8	360,9	574,2	427,3	582,3	756,3	738,0	732,1	717,0
	D	22,0	23,7	23,5	11,1	1,7	1,5	1,0	7,7	9,7	22,8	25,6
	CS	145,0	173,8	133,3	349,8	572,5	425,8	581,3	748,6	728,3	709,3	691,4
Europa	C	1.882,6	2.213,5	1.944,0	2.020,7	2.584,5	2.517,8	2.583,0	2.655,4	2.563,8	2.487,4	2.482,4
	D	172,2	101,0	88,4	72,6	77,6	107,5	140,7	115,8	120,2	126,1	134,8
	CS	1.710,4	2.112,5	1.855,6	1.948,1	2.506,9	2.410,3	2.442,3	2.539,6	2.443,6	2.361,3	2.347,6
Azië	C	655,7	769,9 [*]	780,0	930,0	1.108,8	1.069,2	1.549,6	1.735,1	1.723,6	1.685,6	1.699,3
	D	174,1	117,8 [*]	87,9	35,3	26,3	51,4	29,9	40,6	43,6	53,6	57,1
	CS	481,6	652,1 [*]	692,1	894,7	1.082,5	1.017,8	1.519,7	1.694,5	1.680,0	1.632,0	1.642,2
Totaal	C	3.221,3	3.938,2	3.678,5	4.205,4	5.374,9	5.596,8	6.883,1	6.973,3	6.870,3	6.812,3	6.794,6
	D	508,7	384,0	367,8	246,7	257,9	329,7	392,8	406,3	406,8	431,9	434,3
	CS	2.712,6	3.554,2	3.310,7	3.958,7	5.117,0	5.267,1	6.490,3	6.567,0	6.463,5	6.380,4	6.360,3

¹⁾ Bewerkt naar gegevens uit „Federal Reserve Bulletin” van September 1946.

* Alleen het Verre Oosten.

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	30 Nov. 1946	23 Nov. 1946
Saldo van 's Rijks Schatkist bij De Nederlandsche Bank	f 1200.777.109,51	f 1180.680.523,69
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Bank voor Nederlandsche Gemeenten	„ 756.240,82	„ 247.751,13
Kasvorderingen wegens creditverstreking aan het buitenland	„ 16.012.028,—	„ 16.012.028,—
Daggeldleening tegen onderpand	—	—
Saldo der postrekeningen van Rijkscomptabelen	„ 326.351.640,07	„ 446.426.283,75
Voorschotten op ultimo October 1946 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keeren belastingen	—	—
Vordering in rek.-courant op: Nederlandsch-Indië	„ 564.584.449,38	„ 571.749.380,50
Suriname	„ 3.237.466,26	„ 2.937.466,26
Curacao	„ 7.360.401,72	„ 7.360.401,72
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	—	—
Het staatsbedrijf der P. T. en T.	—	—
Andere staatsbedrijven en instellingen	„ 395.279.346,67	„ 374.573.571,58
Verplichtingen		
Voorschot door De Nederlandsche Bank verstrekt	—	—
Voorschot door De Nederlandsche Bank in rekening-courant verstrekt	—	—
Schuld aan de Bank voor Nederlandsche Gemeenten	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	f 474.264.800,—	f 474.264.800,—
Schatkistpromessen in omloop (rechtstreeks bij De Nederlandsche Bank is geplaatst nihil)	„ 5499.270.000,—	„ 5489.890.000,—
Daggeldleeningen	—	—
Muntbiljetten in omloop	„ 152.552.640,50	„ 151.185.486,—
Schuld op ultimo October 1946 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keeren belastingen	„ 6.003.399,65	6.003.399,65
Schuld in rek.-courant aan: Nederlandsch-Indië	—	—
Suriname	—	—
Curacao	—	—
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	„ 1.832.120,75	„ 892.839,30
Het staatsbedrijf der P. T. en T.	„ 353.294.978,18	„ 491.958.378,55
Andere staatsbedrijven	„ 3.417.516,99	„ 3.407.073,55
Schuld aan diverse instellingen in rekening met 's Rijks Schatkist	„ 3133.540.078,66	„ 3134.918.839,75

DE KOLENPOSITIE VAN NEDERLAND ¹⁾
(in 1.000 kg.)

Maand	Limburgsche mijnen	Verzonden voor binnenland-sche behoefte	Invoer
Mei 1945....	326.174	167.074	—
Juni 1945....	372.219	189.597	17.258
Sept. 1945....	473.776	383.841	192.290
Dec. 1945....	504.786	399.793	194.111
Maart 1946....	631.801	479.450	305.309
Juni 1946....	638.942	470.030	113.395
Juli 1946....	768.671	602.112	366.272
Aug. 1946....	658.189 ²⁾	506.398	303.837
Sept. 1946....	750.123	590.998	266.804
Oct. 1946 ³⁾ ...	802.322	572.883	170.000

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.”.

²⁾ In Augustus vallen vacantedagen.

³⁾ Voorloopige gegevens. . betekent niet beschikbaar.

Ir. H. Vos

Enige kwantitatieve onderzoeken over de betrekkingen tussen overheidsfinanciën en volkshuishouding

38e publicatie van het Nederlandsch Economisch Instituut

Prijs f 9.—*

(Prijs voor leden en donateurs van het N.E.I. f 6.75)

Verkrijgbaar in den boekhandel en bij de uitgevers
DE ERVEN F. BOHN N.V. — HAARLEM

◆ Beschikbare krachten ◆

Gerepatrieerde,

45 jaar, alg. ontwikkeld, leidende administratieve, chemische en landbouwkundige functie van een groot bedrijf in Ned.-Indië vervuld hebbende, tevens commercieel onderlegd, gewend met personeel om te gaan, en zelfstandig op te treden, zoekt een

LEIDENDE OF VERTROUWENSPOSITIE

Genegen naar het buitenland te gaan, moderne talen voldoende beheerschend. Br. onder no. 775 bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

◆ Vacatures ◆

Semi-Officiële Instelling te Scheveningen zoekt voor één harer Afdelingen

een ervaren statistische kracht

Vereischt wordt: een ruime administratieve en statistische ervaring.

Voorkeur wordt gegeven aan den sollicitant, die in het bezit is van het C-diploma van het Centraal Bureau voor Statistiek of Doctoraal examen Economie.

Geboden wordt: een zelfstandige werkring, welke veel persoonlijk initiatief vereischt. Aanvangssalaris f 4000,—, leeftijd tot 40 jaar. Opname in het pensioenfonds overeenkomstig de bepaling van het reglement van Arbeidsvoorwaarden is mogelijk.

Uitvoerige, met de hand geschreven brieven te richten onder no. 1924 aan het Adv. Bur. „Major”, Laan van Meerdervoort 189 F, Den Haag.

Door een industrieel bedrijf in opkomst in Noord-Brabant wordt een

secretaris van de directie

gevraagd, belast met de dagelijkse leiding der bedrijfsadministratie, boekhouding en correspondentie.

Voorkeur hebben zij, die het doctoraal diploma economische wetenschappen bezitten, en over voldoende kennis van moderne bedrijfsadministratie, alsmede enige jaren praktijk in het industriele bedrijfsleven beschikken.

Sollicitaties onder no 776 bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Meer dan 90 pct!!

Bij het in April jl. door de Mij. van Nijverheid afgenomen *Examen Moderne Bedrijfsadministratie* slaagden 88 kandidaten, waarvan er 81 door ons waren opgeleid.

Prospectus en naamlijst der geslaagden op aanvraag.

Cursus Moderne Bedrijfsadministratie
Beursgebouw - Kamer 321 - Rotterdam

„Persoonlijk bezoek alleen na schriftelijke afspraak”

Vacatures

**v. GEND
& LOOS
UTRECHT**

vraagt een

CHEF VAN DE ADMINISTRATIE

met grondige kennis en ruime ervaring op het gebied van moderne bedrijfsadministratie en admin. techniek, bovendien in staat leiding te geven aan groot personeel.

Uitvoerige sollicitaties met vermelding van levensloop, opleiding en diploma's zenden aan afd. Algemeene Zaken, Stationsstraat 5 bis, Utrecht.

Bij een semi-officiële instelling in Overijssel kan geplaatst worden een

jong econ. drs.

Eenige ervaring, bij voorkeur in Overheidsdienst, is gewenst. Goed stylist. Brieven met volledige inlichtingen, o.m. verlangd salaris, onder no. 777 bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Accountants (leden NivA) vragen voor hun kantoor te Rotterdam bekwame:

EERSTE, TWEEDE EN DERDE ASSISTENTEN

Vereischten: HBS-opleiding (5 j.) en studeerend voor accountant. Bij gebreken geschiktheid goede vooruitzichten.

Brieven met uitvoerige inlichtingen onder no. 774, bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Annonces, waarvan de tekst 's Maandags in ons bezit is, kunnen, plaatsruimte voorbehouden, in het nummer van dezelfde week worden opgenomen.

Verliesposten Voorkomend Systeem

bestaande uit 4 Diensten

Het V.V.S. is een onmisbaar hulpmiddel bij het gezondhouden van uitstaande credieten. Aanvaard als onderdeel der debiteuren-administratie, zal het van groote praktische waarde blijken te zijn.

Onze V.V.S.-brochure wordt op aanvraag kosteloos toegezonden

Van der Graaf & Co's bureaux voor den handel N.V.

Amstelstraat 14-18, Amsterdam-C, Telefoon 38631 (6 lijnen)

HAV BANK - SCHIEDAM

Levensverzekering en Lijfrente

Nederlandsch Indische Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

Uw toekomst is veilig

met een polis van de

Algem. Friesche Levensverzekering-Mij
of de

Groot-Noordhollandsche

LEEUWARDEN van 1845 AMSTERDAM
Burmaniahuis v. Brienhuis

VAN DIJK & Co.

EENDRACHTSWEG 11 — ROTTERDAM

Makelaars en Commissionairs in Effecten
Effecten - Coupons - Vermogensbeheer

Telefoon 20845 — 21889 — 40631
Beurs Nis 6 — Telefoon 24178 — 24378

N.V. LANKHORST TOUWFABRIEKEN

SNEEK TEL. 3041-3042

SPINNERIJ—TOUWSLAGERIJ SEDERT 1803

N.V. A.T.O. — VAN GEND & LOOS

Geregelde vrachtauto-dienst

Nederland - Tsjecho-Slowakije

Vraagt inlichtingen bij onze 80 kantoren of bij van Uden's Transport Bureau - Veerhaven 15 - Rotterdam